

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ

Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Σημασία φοροδιαφυγής και φοροαπαφυγής στην
Ελλάδα την τελευταία πενταετία**

Των φοιτητριών

Ερριέτη Κόκκινου DL 12286

Αικατερίνη Λουλάκη DL 12271

Επιβλέπουσα: Καθηγήτρια

Μαρία Φιλία Νεονάκη

ΗΡΑΚΛΕΙΟ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2018

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	2
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	3
<i>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</i>	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΦΟΡΟΙ - ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ.....	6
1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ.	6
1.2 ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΦΟΡΟΥ:	8
1.3 ΣΧΕΣΗ ΑΜΕΣΩΝ ΕΜΜΕΣΩΝ ΦΟΡΩΝ :	9
1.4 ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΩΝ :	10
1.5 ΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	10
1.6 ΈΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ :	13
1.7 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ:.....	15
1.8 ΑΙΤΙΕΣ ΓΙΑ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΤΗΝ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ.....	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗ.....	20
2.1 ΈΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗΣ :	20
2.2 ΈΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ:.....	22
2.3 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ:.....	23
2.4 ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ :	25
2.5 Η ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:	27
2.6 ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ :	31
2.7 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΟΝ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΕΡΓΙΑ:.....	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ - ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	38
3.1 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	38
3.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	38
3.3 ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	39
3.4 ΕΠΙΛΟΓΗ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	39
3.5 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ.	40
3.6 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ.....	40
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ	53
4.1 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ	53
4.2 ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ	55
4.3 ΠΟΙΝΕΣ ΓΙΑ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ	57
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	59
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	62
<i>Ελληνική βιβλιογραφία</i>	62
<i>Ξένη βιβλιογραφία</i>	63

Διαδικτυακές πηγές	63
Διδακτορικές εργασίες	64
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ - ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	65

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Διάγραμμα 1.....	28
Διάγραμμα 2.....	29
Πίνακας 1.....	24
Εικόνα 1	32
Εικόνα 2	33
Εικόνα 3	35

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το φαινόμενο της φοροδιαφυγής στη χώρα μας είναι επίκαιρο και μάλιστα πολύ διαδεδομένο. Μετά από πρόσφατες έρευνες (GPO, φεβρουάριος 2016) υπολογίζεται ότι είναι στο 75% των μικρομεσαίων ελληνικών επιχειρήσεων.

Το φαινόμενο αυτό είναι έντονο και οφείλεται στην απώλεια εσόδων αλλά και στη μόνιμη εδώ και πολλά χρόνια αδυναμία του κρατικού μηχανισμού να καλύψει τα ελλείμματα, αλλά και στον αναμφισβήτητο ανισομερή ανταγωνισμό που προκαλεί.

Το φαινόμενο της φοροδιαφυγής παραμένει και σήμερα περισσότερο από ποτέ επίκαιρο και αποτελεί μάλιστα επειδή η μεγάλη έκταση της φοροδιαφυγής οδηγεί σε μεγάλη απώλεια εσόδων του δημοσίου. Ακόμη οδηγεί στον αθέμιτο ανταγωνισμό μεταξύ των φορολογούμενων που φοροδιαφεύγουν και των νομοταγών τέτοιων.

Στην παρούσα εργασία, αναλύουμε το ζήτημα της φοροδιαφυγής και της φορολογικής ανομίας και εντοπίζει τους παράγοντες που μπορεί να την επηρεάσουν, καθώς και την επιβολή προστίμων για την προσπάθεια αντιμετώπισής τους.

Το σύστημα της φορολογίας το συναντάμε από πολύ παλιά. Αρχικά είχαμε το φόρο υποτέλειας ο οποίος αποσκοπούσε στη διατήρηση της ειρήνης και στην εξασφάλιση προστασίας και συγχρόνως αναγνώριζε την υποταγή σε μία ξένη δύναμη. Ένα σύστημα φορολογίας αναπτύσσει αυτόματα και ένα μηχανισμό φοροδιαφυγής του πολίτη και συγχρόνως η πολιτεία προσπαθεί να δημιουργήσει αντίστοιχες υπηρεσίες αντιμετώπισης του φαινομένου.

Στο πρώτο κεφάλαιο κάνουμε μία αναφορά στη βιβλιογραφία και περιγράφουμε την έννοια των φόρων καθώς και το σκοπό ύπαρξης των και τα κυριότερα χαρακτηριστικά τους. Ακόμα αναφέρουμε τις διαφορές μεταξύ των κατηγοριών του και περιγράφουμε τη συμπεριφορά των φορολογούμενων πολιτών απέναντι σε αυτό το μέτρο.

Στο επόμενο κεφάλαιο αναλύεται θεωρητικά το φαινόμενο της φοροδιαφυγής και οι παράγοντες εξ αιτίας των οποίων εμφανίζεται και οι προσδιοριστικοί παράγοντες και οι αιτίες που την επηρεάζουν.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναπτύσσουμε την έννοια της φοροαποφυγής και της παραοικονομίας και περιγράφουμε με τους παράγοντες οι οποίοι οδήγησαν στην εμφάνιση της επίσης αναφέρουμε την κατάσταση στην Ελλάδα και τις επιπτώσεις του φαινομένου στον πληθωρισμό και την ανεργία.

Το 3ο κεφάλαιο αποτελεί το ερευνητικό μέρος. Σε αυτό εξετάζουμε τους λόγους που οδηγούν στη φοροδιαφυγή και επίσης τους διαχωρίζουμε σε κριτήρια ώστε να δούμε

κατά πόσο συμβάλλουν στη φοροδιαφυγή και στη φοροαποφυγή.

Χρησιμοποιώντας τη μέθοδο του δομημένου ερωτηματολογίου, διεξάγουμε έρευνα ανάμεσα σε κατοίκους του νομού Ηρακλείου. Ακολουθεί η επεξεργασία των αποτελεσμάτων και η εξαγωγή των συμπερασμάτων της έρευνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Φόροι - Φοροδιαφυγή

1.1 Ορισμός και χαρακτηριστικά.

Σύμφωνα με τον Τάτσο Ν. (2001) οι αναγκαστικές χρηματικές παροχές, που δίνουν οι πολίτες προς το κράτος για την αντιμετώπιση των δημόσιων δαπανών, χωρίς να λαμβάνουν άμεση αντιπαροχή από αυτό, ονομάζονται φόροι. Η μείωση στο εισόδημα των πολιτών όμως, προκαλεί αντιδράσεις ενεργητικές ή παθητικές από μέρους τους, που στοχεύουν στη μείωση της φορολογικής τους επιβάρυνσης. Η φορολογία και γενικότερα η φοροδιαφυγή επηρεάζει τις αποφάσεις σχετικά με την προσφορά και τη ζήτηση, για την εργασία, την κατανομή των διαθέσιμου εισοδήματος για κατανάλωση ή αποταμίευση, την κατανομή της κατανάλωσης μεταξύ των διαφόρων αγαθών και υπηρεσιών. Οι αντιδράσεις που έχουν σχέση με το πώς επηρεάζεται οι οικονομική συμπεριφορά των πολιτών από τη φορολογία δηλαδή το κίνητρο τους για εργασία, για αποταμίευση, για επένδυση, ανήκουν στις παθητικές αντιδράσεις, ενώ η φοροδιαφυγή και η φοροαποφυγή, ανήκουν στις ενεργητικές αντιδράσεις.

Η φοροδιαφυγή αποτελεί την μεγαλύτερη και ανεκτικότερη ίσως εκδήλωση της παράβασης των νόμων και απόδειξη της κακής λειτουργίας και ανεπάρκειας της δημόσιας διοίκησης. Αφορά «κάθε παράνομη πράξη ή παράλειψη των φορολογουμένων με σκοπό τη μείωση της νόμιμης φορολογικής υποχρέωσης και την αποφυγή της καταβολής του φόρου» (Τάτσοσ2001). Είναι δηλαδή «η παράνομη ενέργεια της ηθελημένης απόκρυψης φορολογητέου εισοδήματος και άλλων φορολογικών αντικειμένων κατά τη δήλωση και τον υπολογισμό του οφειλόμενου φόρου, καθώς και η μη απόδοση του οφειλόμενου φόρου στις αρμόδιες κρατικές αρχές (π.χ. του φόρου προστιθέμενης αξίας και λοιπών παρακρατούμενων φόρων, τελών ή εισφορών)» (Βασαρδάνη, 2011). Περιορισμοί που προκύπτουν από την πολυπλοκότητα της οικονομίας, του φορολογικού νομοθετικού πλαισίου και του φορολογικού μηχανισμού δημιουργούν δυσκολίες στο να διατυπωθεί η έννοια της φοροδιαφυγής. Υπάρχει αφενός πλήθος φόρων με πλήθος ιδιαιτεροτήτων και αφετέρου διαφορετικές δυνατότητες για φοροδιαφυγή. Επίσης υπάρχει ποικιλία στις μορφές φοροδιαφυγής ανάλογα με τις

διαφορετικές ευκαιρίες και τις συνθήκες που παρουσιάζονται σε κάθε επαγγελματική ομάδα και σε κάθε φορολογούμενο.

Ως φοροδιαφυγή όπως αναφέρουν οι Τάτσος (2001), Μανωλά (2004) ορίζεται:

- Ένα μέρος του εισοδήματος, το οποίο θα έπρεπε, σύμφωνα με την νομοθεσία, να δηλώνεται εθελοντικά στις φορολογικές αρχές και για κάποιο λόγο δεν δηλώνεται και δεν φορολογείται
- Τμήμα των έμμεσων φόρων και λοιπών άμεσων φόρων, που με βάση την ισχύουσα φορολογική νομοθεσία θα έπρεπε κανονικά να εισπράττεται και να αποδίδεται εθελοντικά στο κράτος και για κάποιο λόγο αυτό δεν γίνεται.
- Τόκοι (ή η τιμαριθμική προσαρμογή) που αντιστοιχούν στο τμήμα των φόρων που καταβάλλονται με καθυστέρηση (μεγαλύτερη από το οικείο δημοσιονομικό έτος) και συχνά μετά από κάποια «ρύθμιση» και
- Οι φόροι που δεν εισπράχθηκαν από το κράτος, εξαιτίας ύπαρξης φορολογικών απαλλαγών και κινήτρων, χωρίς να επιτευχθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα

Από τους παραπάνω ορισμούς προκύπτει ότι η καταβολή των φόρων πρέπει να γίνεται εθελοντικά και έγκαιρα, άρα έχουμε φοροδιαφυγή και στις περιπτώσεις που προκύψει φόρος μετά από διαδικασία φορολογικού έλεγχου ή συμβιβασμού, αν έχει ο φόρος βεβαιωθεί χωρίς όμως να εισπραχτεί καθώς και η μη καταβολή εισφορών στους ασφαλιστικούς οργανισμούς (εισφοροδιαφυγή).

Φοροδιαφυγή παρατηρούμε ότι εμφανίζεται σε άμεσους και σε έμμεσους φόρους δηλαδή στο φόρο εισοδήματος, στον Φ.Π.Α., στους δασμούς, στα τέλη και στους Ειδικούς Φόρους Κατανάλωσης που έχουμε στα ενεργειακά προϊόντα (καύσιμα), καθώς και στα αλκοολούχα ποτά και στα προϊόντα καπνού. Στο φόρο εισοδήματος που είναι άμεσος φόρος εμφανίζεται:

- Στις μισθωτές υπηρεσίες όταν στην κύρια εργασία δεν δηλώνονται οι πρόσθετες αμοιβές με τη μορφή bonus ή σε είδος καθώς όταν υπάρχει δεύτερη παράλληλη αδήλωτη εργασία όπως είναι τα ιδιαίτερα μαθήματα από διορισμένους καθηγητές.
- Στους ελεύθερους επαγγελματίες όταν δεν εκδίδουν παραστατικά ή εκδίδουν παραστατικά αναγράφοντας μικρότερο ποσό αμοιβής από το

πραγματικό, ή έχουμε έκδοση παραστατικών από τρίτα πρόσωπα.

- Στις γεωργικές επιχειρήσεις όταν έχουμε πώληση αγροτικών αγαθών χωρίς να εκδίδονται παραστατικά ή όταν έχουμε διόγκωση των δαπανών χρησιμοποιώντας εικονικά τιμολόγια και με αυτό τον τρόπο έχουν επιστροφή του ΦΠΑ.
- Στα εισοδήματα από ενοίκια όταν δεν κατατίθεται το μισθωτήριο συμβόλαιο
- με σκοπό την απόκρυψη του επιπλέον εισοδήματος ή της δήλωσης ενοικίου αλλά με μικρότερο ποσό από το εισπραττόμενο, ή σε περίπτωση μη δήλωσης των δευτερευουσών κατοικιών ή άλλων ακινήτων που γίνετε ιδιόχρηση και δηλώνονται ως κενά για την αποφυγή της τεκμαρτής φορολόγησης.
- Στα εισοδήματα από εμπορικές επιχειρήσεις διακρίνουμε τις εξής περιπτώσεις:
  - Αποφυγή της καταβολής άμεσων φόρων ή αποφυγή καταβολής ή συμψηφισμού των έμμεσων φόρων (Φ.Π.Α.) με την μη έκδοση ή ανακριβή έκδοση παραστατικών πώλησης, ή τη λήψη ανακριβών παραστατικών για αγορές, δαπάνες και υπηρεσίες, ή την έκδοση και λήψη πλαστών και εικονικών παραστατικών. Παρατηρείται ακόμα
  - μείωση των φορολογητέων κερδών μέσω της υποτίμησης της αξίας των απογραφέντων ειδών και την εμφάνιση αυξημένων ή πλαστών δαπανών.
  - Παραεμπόριο δηλαδή διάθεση παράνομων ειδών είτε προερχόμενα από τρίτες χώρες που εισάγονται ή διακινούνται εντός Ε.Ε. είτε προερχόμενα από επιχειρήσεις που όμως δεν έχουν εκδώσει νόμιμα παραστατικά.
  - Εξωχώριες επιχειρήσεις (offshore) που ιδρύονται με σκοπό την απόκρυψη εσόδων και κερδών από παράνομες δραστηριότητες (π.χ. ξέπλυμα μαύρου χρήματος, λαθρεμπόριο όπλων, ναρκωτικών κλπ.) αλλά και για να έχουν μικρότερη φορολογική επιβάρυνση και απαλλαγή από την φορολογία στη χώρα όπου έχουν την μόνιμη κατοικία τους (Υπουργείο Οικονομικών,).

1.2 Διακρίσεις φορου:

Σημαντική διάκριση του φόρου σε άμεσο φόρο και έμμεσο φόρο. Η διάκριση αυτή

τονίζει το χαρακτήρα του φόρου(Καλυβιανάκης 1993).

Άμεσοι: άμεσοι φόροι είναι οι φόροι εκείνοι τους οποίους υφίσταται οριστικά ο φορολογούμενος, ώστε να συμπίπτει στο ένα και το αυτό πρόσωπο -κατά κανόνα- τόσο η ιδιότητα του φορολογικού οφειλέτη όσο και η ιδιότητα εκείνου που φέρνει το βάρος της φορολογικής επιβάρυνσης.

Έμμεσοι: έμμεσοι φόροι είναι οι φόροι εκείνοι τους οποίους καταβάλλει μεν ο φορολογούμενος στο Δημόσιο Ταμείο, αλλά υπάρχει τελικά διάσταση μεταξύ φορολογικού οφειλέτη και φορολογούμενου.

Όσο μεγαλύτερο είναι το ποσοστό των έμμεσων φόρων επί ζημιά των αμέσων τόσο και λιγότερο ανεπτυγμένη λογίζεται μια οικονομία. Οι έμμεσοι φόροι επιδρούν ανασχετικώς επί της οικονομικής ανάπτυξης διότι αφαιρούν από όλους τους καταναλωτές, ανεξαρτήτως του μεγέθους του εισοδήματος τους ένα μέρος αυτού μειώνοντας τη ζήτηση.

1.3 Σχέση άμεσων έμμεσων φόρων :

Μια κλασική διάκριση των φόρων είναι αυτή σε άμεσους και έμμεσους. Οι άμεσοι φόροι χαρακτηρίζονται ως πιο προοδευτικοί και συμβάλουν στη δίκαιη κατανομή των φορολογικών βαρών για αυτό θεωρούνται καταλληλότεροι έναντι των έμμεσων φόρων για την αναδιανομή του εισοδήματος. Ταυτόχρονα έχουν, μεγαλύτερη εισοδηματική ελαστικότητα και επομένως είναι καταλληλότεροι για τη σταθεροποίηση της οικονομίας. Συνεπώς η σχέση άμεσων και έμμεσων φόρων αποτελεί κριτήριο αξιολόγησης του φορολογικού συστήματος.

Στην θεωρία η συμμετοχή των άμεσων φόρων στα συνολικά φορολογικά έσοδα πρέπει να αυξάνει με την αύξηση του επιπέδου οικονομικής ανάπτυξης της χώρας. Η υπόθεση αυτή η οποία έχει επιβεβαιωθεί και εμπειρικά δε δείχνει να ισχύει στη χώρα μας. Πιο συγκεκριμένα το διάστημα 1950-1965 που η Ελλάδα είχε τους ταχύτερους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης, το ποσοστό συμμετοχής των άμεσων φόρων στα συνολικά έσοδα του κρατικού προϋπολογισμού μειώνονταν σχεδόν διαρκώς, αντί να αυξάνει που με βάση τη θεωρία θα έπρεπε. Με αποτέλεσμα από 29,1% που ήταν το 1951 να φτάσει στο 17% το 1965. Αργότερα η σχέση άμεσων έμμεσων φόρων βελτιώθηκε αισθητά χωρίς όμως να έχει μόνιμο και σταθερό

χαρακτήρα. Η κατάσταση αυτή οδήγησε στο αποτέλεσμα, το ποσοστό συμμετοχής των άμεσων φόρων στα συνολικά φορολογικά έσοδα του κρατικού προϋπολογισμού να βρίσκετε ακόμα και σήμερα, μετά από περίπου 50 χρόνια, στα ίδια επίπεδα με τότε.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως η σχέση άμεσων και έμμεσων φόρων δε βελτιώθηκε κατά τη μεταπολεμική περίοδο καθότι η βελτίωση της σχέσης αυτής αποτέλεσε στόχο των περισσότερων προγραμμάτων οικονομικής ανάπτυξης και πρόταση όλων των αρμόδιων ομάδων εργασίας και επιτροπών. Το φαινόμενο αυτό οφείλεται σε πολλούς παράγοντες, κυρίως όμως στη φορολογική πολιτική που ασκείτε στη χώρα η οποία δε φαίνεται να διαμορφώνεται σύμφωνα με τους στόχους που έχουν τεθεί. Προφανώς δεν είναι τυχαίο το γεγονός πως το ποσοστό συμμετοχής των άμεσων φόρων στα φορολογικά έσοδα του κρατικού προϋπολογισμού μειώθηκε όλα σχεδόν τα χρόνια των βουλευτικών εκλογών.

1.4 Διακρίσεις αντίδρασης φορολογούμενων :

Τώρα που γνωρίσαμε καλύτερα τον φόρο, θα ήταν παράληψη αν δεν αναφέρουμε πως οι φορολογούμενοι αντιδρούν στη φορολογία και στη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος ειδικά εφόσον δεν υπάρχει άμεση αντιπαροχή. Οι δυο κατηγορίες που προκύπτουν είναι οι ενεργητικές αντιδράσεις και οι παθητικές αντιδράσεις.

Ενεργητικές: εδώ περιλαμβάνονται συνήθως η φοροδιαφυγή και η φοροαποφυγή καθώς επίσης και η μεταφορά οικονομικών δραστηριοτήτων από τον τομέα της επίσημης οικονομίας στον τομέα της παραοικονομίας στον βαθμό που αυτές γίνονται, όπως πιστεύεται, για τη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης ή την πλήρη αποφυγή της καταβολής φόρου.

Παθητικές: αφορούν την επίδραση της φορολογίας στην οικονομική συμπεριφορά των φορολογούμενων, όπως είναι τα κίνητρα για εργασία, η αποταμίευση, ακόμη η ανάληψη επιχειρηματικών κινδύνων κ.λπ.

1.5 ΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Κύριο γνώρισμα του ελληνικού φορολογικού συστήματος είναι η πολυπλοκότητα του, αν και μετά την εισαγωγή του ΦΠΑ, το 1987, η κατάσταση έχει ελαφρά

βελτιωθεί. Μερικοί λόγοι που συνέβαλαν σημαντικά (Τάτσος 2001), στο πολύπλοκο του φορολογικού συστήματος είναι οι εξής:

- Ο ασυνήθιστα μεγάλος αριθμός των φόρων (κυρίως των έμμεσων) οι οποίοι έχουν συσσωρευτεί τα τελευταία 40 χρόνια και πολλοί από τους οποίους έχουν πολύ μικρή απόδοση.
- Ο μεγάλος αριθμός διαφορετικών «φορολογικών κινήτρων» που δόθηκαν από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 μέχρι σήμερα για την προώθηση των επενδύσεων, της εισαγωγής κεφαλαίων από το εξωτερικό, της περιφερειακής ανάπτυξης, των εξαγωγών, της ανάπτυξης του χρηματιστηρίου και της κεφαλαιαγοράς γενικότερα.
- Ο μεγάλος αριθμός των έκτακτων φόρων και εισροών που επιβλήθηκαν από το 1950 μέχρι σήμερα για την αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών στον προϋπολογισμό ή στο Ισοζύγιο Πληρωμών. Αρκετοί από αυτούς τους «έκτακτους» φόρους παρέμειναν στο φορολογικό σύστημα, ως αυτοτελείς φόροι, παρά το γεγονός ότι είχαν επιβληθεί για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. (πχ. Τέλος ύδρευσης)
- Το γεγονός ότι ορισμένοι φόροι επιβάλλονταν μέχρι πρόσφατα με πάρα πολλούς και διαφορετικούς συντελεστές. Όπως ο ΦΚΕ επιβάλλονταν με 24 κύριους και αρκετούς «ειδικούς» συντελεστές.
- Το γεγονός ότι το ίδιο αγαθό, ιδιαίτερα κατά την εισαγωγή, είναι δυνατό να επιβαρύνεται ταυτόχρονα έως και με 10 διαφορετικούς φόρους, δασμούς, εισφορές και άλλα όμοια.
- Η αοριστία της φορολογικής βάσης ορισμένων φόρων και ιδιαίτερα των δυο γενικών φόρων κατανάλωσης, του χαρτοσήμου και του ΦΚΕ. Η έκταση και η αοριστία της φορολογικής βάσης του χαρτοσήμου είναι πολύ μεγάλη. Αν και ένα μέρος του χαρτοσήμου ενσωματώθηκε στο ΦΠΑ, η δυσκολία καθορισμού της φορολογικής βάσης του χαρτοσήμου παραμένει. Αυτό συμβαίνει διότι το τμήμα που ενσωματώθηκε στο ΦΠΑ δεν είχε μάλλον ξεκάθαρη φορολογική βάση. Η περίπτωση του ΦΚΕ δε διαφέρει από την παραπάνω. Υπήρχε μόνιμο πρόβλημα προσδιορισμού των επιχειρήσεων που είχαν υποχρέωση καταβολής φόρου. Σε πολλές περιπτώσεις απαιτείτο μια κατά περίπτωση προσέγγιση για να προσδιοριστεί εάν μια επιχείρηση ανήκε στη φορολογική βάση του ΦΚΕ ή όχι.
- Από το γεγονός ότι το χαρτόσημο δεν ήταν ένας φόρος αλλά μια σωρεία

διαφορετικών και διακεκριμένων φόρων, με διαφορετικές φορολογικές βάσεις, διαφορετικούς συντελεστές, διαφορετικό τρόπο είσπραξης του φόρου και με διαφορετικές επιπτώσεις στη οικονομία.

Επιμείναμε στην πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος, γιατί αποτελεί μια από τις κυριότερες αιτίες για την ύπαρξη και την ανάπτυξη της φοροδιαφυγής και από αυτή τη σκοπιά ενδιαφέρει άμεσα στην παρούσα εργασία. Είναι εμφανές ότι κάποιες περιπτώσεις δεν έχουν πλέον σημασία μετά την εισαγωγή του ΦΠΑ. Αναφέρονται όμως γιατί γίνεται γενικά αποδεκτό ότι από τη στιγμή που και ο πλέον έντιμος φορολογούμενος αρχίσει να φοροδιαφεύγει, πολύ δύσκολα μπορεί να τα σταματήσει.

Σημαντικό χαρακτηριστικό του ελληνικού φορολογικού συστήματος είναι ότι το μεγαλύτερο μέρος των φορολογικών εσόδων εισπράττεται από την έμμεση φορολογία. Αποτέλεσμα του χαρακτηριστικού αυτού είναι η άνιση κατανομή του φορολογικού βάρους(Καλυβιανάκης 1993).

1.6 Έννοια της φοροδιαφυγής :

«Η φοροδιαφυγή είναι τόσο παλιά όσο και ο άνθρωπος και έχουμε ιστορικά στοιχεία για ποινές σε φοροφυγάδες ήδη στο Αρχαίο Ισραήλ, το φαινόμενο ήταν γνωστό τόσο στην Αρχαία Αθήνα, όσο και στην Αρχαία Σπάρτη, όπως επίσης και στην Ρωμαϊκή και μετέπειτα στην Βυζαντινή Αυτοκρατορία.»

«Σήμερα είναι παγκόσμιο και έχει διαστάσεις που δεν είναι καθόλου αμελητέες ακόμη και για χώρες με καλά οργανωμένα φορολογικά συστήματα και κρατικές υποδομές, όπως οι χώρες της Ε.Ε και οι Η.Π.Α. Ο ακριβής υπολογισμός της είναι πολύ δύσκολος έως αδύνατος, μπορούμε όμως ασφαλέστερα να εκτιμήσουμε το μέγεθος της παραοικονομίας, σημαντικό μέρος της οποίας αποτελεί η φοροδιαφυγή και έτσι αποκτούμε μια ακριβέστερη εικόνα για την έκταση του φαινομένου(Καλυβιανάκης 1993). Έτσι γνωρίζουμε ότι δεν υπάρχει καμιά χώρα στον κόσμο που να μπορεί να ισχυριστεί ότι έλυσε εντελώς το πρόβλημα, αντίθετα υπάρχουν πολλές που η κατάσταση είναι κυριολεκτικά ανεξέλεγκτη.»

«Η φοροδιαφυγή είναι από τις πλέον άσχημες μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Διότι ακόμα και αυτός που κατοικεί σε μία πολυτελή βίλα στην Εκάλη, χρησιμοποιεί τους δημόσιους δρόμους. Κάποια στιγμή, δηλαδή, θα χρησιμοποιήσει πράγματα τα οποία πληρώνει ο φορολογούμενος. Όλοι θέλουμε να έχουμε ωραίους δρόμους, καλά πανεπιστήμια, καλά νοσοκομεία, και ούτω καθεξής. Αλλά ελάχιστοι είναι αυτοί που είναι συνειδητά έτοιμοι να πληρώσουν γι' αυτό. Αυτή η γενικότερη νοοτροπία, ότι μπορούμε να έχουμε υψηλού επιπέδου δημόσιες υπηρεσίες χωρίς να πληρώνουμε φόρους, δυστυχώς, αποτυπώνεται και σε πρόσφατες δημοσκοπήσεις: εξακολουθεί αυτή η νοοτροπία να είναι κυρίαρχη στη χώρα μας, παρά τα όσα έχουμε ζήσει.»

Η φοροδιαφυγή είναι ένα φαινόμενο σύνθετο (Βασαρδάνη, 2011) καθώς επίσης πολύπλοκο το οποίο μπορεί να εκφεύγει από την αυστηρά οικονομική σφαίρα και έχει πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις. Στην Ελλάδα, η φοροδιαφυγή, είναι η πιο μαζική και η περισσότερο ανεκτή εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς και παράβασης νόμων, καθώς επίσης και απόδειξη της κακής λειτουργίας και της ανεπάρκειας της δημόσιας διοίκησης. Από μακροοικονομική και δημοσιονομική πλευρά, η φοροδιαφυγή «ευθύνεται» για το ήμισυ σχεδόν του ελλείμματος του δημοσίου τομέα και για τις επακόλουθες μακροοικονομικές ανισοροπίες. Εάν

περιοριστεί το φαινόμενο της φοροδιαφυγής θα είναι αρκετό για να μηδενιστεί το πρωτογενές έλλειμμα του δημοσίου τομέα και να μειωθεί βαθμιαία ο λόγος του δημοσίου χρέους προς το ΑΕΠ. Η μείωση του ελλείμματος θα μπορούσε να οδηγήσει και σε μείωση επιτοκίων καθώς επίσης και σε μείωση των φορολογικών συντελεστών, συμβάλλοντας στην οικονομική ανάκαμψη.

Σε γερμανική εφημερίδα σημειώνεται πως «η εκτεταμένη φοροδιαφυγή είναι μία από τις κύριες αιτίες για τη χρόνια κρίση χρέους της χώρας», επιπρόσθετα αναφέρεται πως «οι ειδικοί υπολογίζουν ότι αν όλοι οι Έλληνες πλήρωναν τους φόρους τους, η χώρα δεν θα είχε το παραμικρό οικονομικό πρόβλημα».

Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα

Η φοροδιαφυγή στη χώρα μας θεωρείται εκτεταμένη στους περισσότερους τομείς κυρίως όμως στον αγροτικό τομέα. Φοροδιαφυγή γίνεται σε όλους τους φόρους στην Ελλάδα συνήθως με απλές μεθόδους λόγω αδυναμιών των φοροτεχνικών υπηρεσιών. Οι σημαντικότεροι παράγοντες που επιδρούν στη μείωση της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα είναι η επιβολή υψηλών ποινών στους παραβάτες καθώς επίσης και η ταλαιπωρία που υφίστανται. Άλλοι παράγοντες που βρέθηκαν σημαντικοί ήταν ότι το κράτος είναι σπάταλο, η συχνότητα που γίνονται φορολογικοί έλεγχοι, καθώς επίσης και το μέγεθος του φορολογικού συντελεστή.

Ορισμός της φοροδιαφυγής :

Ο ορισμός και η μέτρηση της φοροδιαφυγής υπόκεινται σε θεωρητικά και πρακτικά προβλήματα, που προέρχονται από την πολυπλοκότητα της οικονομίας, το φορολογικό πλαίσιο και ο μηχανισμός είσπραξης των φόρων. Σε αναλύσεις της αγοράς, καθώς και σε δημοσιεύματα στον Τύπο, η έννοια της «φοροδιαφυγής» πολύ συχνά συγχέεται με τον όρο της «παραοικονομίας». Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι αυτές οι δύο έννοιες δεν συμπίπτουν απαραίτητα.

Γενικά η φοροδιαφυγή μπορεί να οριστεί ως η παράνομη πρακτική της εκ προθέσεως απόκρυψη εισοδήματος και άλλων στοιχείων φορολόγησης, αποφεύγοντας την καταβολή φόρων (ΦΠΑ, τέλη, εισφορές, κλπ)

Ένας ορισμός που θεωρείται ικανοποιητικός από αρκετούς μελετητές είναι ότι φοροδιαφυγή αποτελεί :

- Το τμήμα εκείνο του εισοδήματος, στο οποίο βέβαια αντιστοιχεί ένα ποσό

φόρου, το οποίο θα έπρεπε, με βάση την ισχύουσα νομοθεσία, να δηλώνεται εθελοντικά από τους φορολογούμενους στις αρμόδιες φορολογικές αρχές, αλλά για οποιοδήποτε λόγο δε δηλώνεται και δεν φορολογείται.

- Το τμήμα εκείνο των έμμεσων φόρων και λοιπών άμεσων φόρων, το οποίο με βάση την ισχύουσα φορολογική νομοθεσία θα έπρεπε να εισπράττεται και να αποδίδεται εθελοντικά στο κράτος και για οποιοδήποτε λόγο αυτό δε φτάνει ποτέ στο δημόσιο ταμείο.
- Οι τόκοι (ή η τιμαριθμική προσαρμογή) που αντιστοιχούν στο τμήμα εκείνο των φόρων που καταβάλλονται με καθυστέρηση (πέραν του οικείου δημοσιονομικού έτους) και συνήθως μετά από κάποια ρύθμιση.
- Το ποσό των φόρων που δεν εισπράχτηκε λόγω ύπαρξης φορολογικών απαλλαγών και κινήτρων, χωρίς όμως να επιτευχθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα για το οποίο χορηγείται η απαλλαγή.

1.7 Προσδιοριστικοί παράγοντες της φοροδιαφυγής:

Όλοι οι φορολογούμενοι δεν έχουν την ίδια τάση για φοροδιαφυγή, επίσης το μέγεθος της φοροδιαφυγής διαφέρει από χώρα σε χώρα. Σχετικές έρευνες από οικονομολόγους και άλλους κοινωνικούς επιστήμονες έδειξαν πως τα αίτια της φοροδιαφυγής είναι πολλά και δεν αποδίδονται μόνο σε φορολογικούς λόγους. Οι σημαντικότεροι προσδιοριστικοί παράγοντες της φοροδιαφυγής θεωρούνται οι παρακάτω :

- Το μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο του πληθυσμού. Άτομα με χαμηλό μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο δεν αντιλαμβάνονται ότι τα έσοδα από φόρους χρησιμοποιούνται για κάλυψη κόστους παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών που ικανοποιούν τις ανάγκες του συνόλου. Έτσι λοιπόν όσο χαμηλότερο είναι σε μια χώρα το μορφωτικό και το πολιτιστικό επίπεδο του πληθυσμού τόσο μεγαλύτερη είναι η τάση για φοροδιαφυγή.
- Ο τρόπος κατανομής του φορολογικού βάρους. Η τάση για φοροδιαφυγή είναι, *ceteris paribus*, μεγαλύτερη όταν η κατανομή των φορολογικών βαρών δεν είναι σύμφωνη με την επικρατούσα στο κοινωνικό σύνολο αντίληψη περί κοινωνικής δικαιοσύνης.
- Το επίπεδο της φορολογικής επιβάρυνσης. Η τάση για φοροδιαφυγή αυξάνει όσο αυξάνει το επίπεδο της φορολογικής επιβάρυνσης. Αυτό συμβαίνει για τον

απλούστατο λόγο, όσο υψηλότερη είναι η φορολογική επιβάρυνση τόσο μειώνεται το διαθέσιμο εισόδημα των φορολογούμενων και αυτό με τη σειρά του επηρεάζει της δυνατότητες ικανοποίησης των αναγκών τους.

- Ο τρόπος δαπάνης των εσόδων. Η διαχείριση του δημόσιου χρήματος όσο περισσότερο συνετή και ορθολογική είναι, τόσο μικρότερη είναι η τάση των φορολογούμενων για φοροδιαφυγή. Αντιθέτως σε περιπτώσεις που γίνονται σπατάλες ή αν οι δαπάνες που γίνονται είναι για μικρό κοινωνικό όφελος, οι φορολογούμενοι θα σχηματίσουν την άποψη ότι το όφελος τους δεν είναι ανάλογο με τα χρήματα που στερούνται πληρώνοντας το φόρο, με αποτέλεσμα την αύξηση της φοροδιαφυγής.
- Η διάρθρωση του φορολογικού συστήματος. Η έκταση της φοροδιαφυγής εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη διάρθρωση, τη λειτουργία και την εσωτερική συνοχή του φορολογικού συστήματος. Δεν προσφέρουν όλοι οι φόροι ίδιες δυνατότητες για φοροδιαφυγή οπότε η διάρθρωση του φορολογικού συστήματος είναι σημαντική. Επιπρόσθετα σημαντική είναι η συνοχή του συστήματος και ο τρόπος επιβολής του κάθε φόρου.
- Η οργάνωση και το επίπεδο των φοροτεχνικών υπηρεσιών. Σε σωστά οργανωμένες φοροτεχνικές υπηρεσίες με σύγχρονο εξοπλισμό μπορούν να περιορίσουν τη φοροδιαφυγή και ακόμα και να εντοπίσουν τους φοροφυγάδες. Ακόμα το επίπεδο εξειδίκευσης των φορολογικών ελεγκτών και το επίπεδο ηθικής τους καθορίζουν το σωστό σχεδιασμό και λειτουργία του φορολογικού συστήματος.
- Ο βαθμός ανάπτυξης και οργάνωσης της οικονομίας. Σε άρτια οργανωμένες οικονομίες μπορούν και καταγράφονται εύκολα όλες οι οικονομικές συναλλαγές που γίνονται μεταξύ των φορολογούμενων και τα φορολογικά όργανα έχουν περισσότερα στοιχεία (παραστατικά) στη διάθεσή τους.
- Ο βαθμός οργάνωσης της αγοράς. Σε περιπτώσεις που έχουμε μεγάλες επιχειρήσεις και λιγότερες σε μια χώρα η παρακολούθηση τους καθίσταται ευκολότερη από τις φορολογικές αρχές ενώ αντίθετα σε περιπτώσεις που έχουμε πολλές σε αριθμό επιχειρήσεις αλλά μικρότερου μεγέθους οι δυνατότητες φοροδιαφυγής είναι αυξημένες και η παρακολούθηση τους από τις φορολογικές αρχές καθίσταται δύσκολη έως αδύνατη.
- Η διάρθρωση του εθνικού εισοδήματος της χώρας. Θα λέγαμε πως η

διάρθρωση του εθνικού εισοδήματος είναι σημαντική κυρίως για τη φοροδιαφυγή στο φόρο εισοδήματος, διότι σε ορισμένα εισοδήματα εκ των πραγμάτων είναι περιορισμένη ενώ σε άλλες περιπτώσεις είναι δύσκολο να περιοριστεί ή να παρεμποδιστεί. Στην αρχική μας περίπτωση ανήκουν τα εισοδήματα από μισθούς και συντάξεις και στη δεύτερη τα εισοδήματα από την άσκηση ελεύθερου επαγγέλματος από αγροτικές δραστηριότητες και από επιχειρήσεις.

Υπάρχει μια διαφορετική άποψη η οποία παρουσιάζεται παρακάτω:

«Κατά καιρούς διάφοροι υποστηρίζουν τη θεωρία, ότι κυρίαρχος παράγοντας για τη γιγάντωση των φαινομένων αυτών είναι η συμμετοχή των οργάνων της πολιτείας στη διαφθορά, συνεπώς η από μέρους τους απόκτηση πλούτου ο οποίος δεν δηλώνεται. Οι υποστηρικτές αυτής της θεωρίας παραθέτουν ως παράδειγμα τη δηλωμένη αμφισβήτηση από τον Αριστοτέλη (Πολιτικά), του θεσμού των «εφόρων», θεσμού που είχε καθιερωθεί κατά την αρχαιότητα στο κράτος της Σπάρτης και σκοπό είχε τον έλεγχο των δημοσίων οικονομικών, αμφισβήτηση την οποία αιτιολογούσε λέγοντας ότι η συγκέντρωση της όποιας εξουσίας στα χέρια των ολίγων ενισχύει ακόμα περισσότερο τη διαφθορά.

Η ανωτέρω θεωρία είναι κατ' αρχήν γενικόλογη, είναι αόριστη, στηρίζεται σε ελάχιστα κρούσματα διαφθοράς, σπιλώνει το σύνολο των λειτουργιών του κρατικού μηχανισμού και όχι μόνο, περιστρεφόμενη συνήθως γύρω από το ευφάνταστο σενάριο της λειτουργίας ενός μεθοδευμένου συστήματος παραοικονομίας και φοροδιαφυγής με τη συμμετοχή και των οργάνων της πολιτείας.

Το Σύνταγμα της χώρας μας επιβάλλει, για λόγους κοινωνικής δικαιοσύνης, ένα φορολογικό σύστημα το οποίο θα κατανέμει τα φορολογικά βάρη σύμφωνα με τη φοροδοτική ικανότητα κάθε πολίτη. Στην πράξη όμως, νομοτεχνικά, το υφιστάμενο φορολογικό σύστημα μόνο κοινωνικά δίκαιο δεν μπορεί να χαρακτηριστεί, όταν αφήνει πολλά παράθυρα ανοικτά, εκμεταλλεύσιμα από αυτούς που αποκτούν πλούτο σε βάρος του κοινωνικού συνόλου, επικαλούμενοι τη φράση «ό,τι είναι νόμιμο είναι και ηθικό». Εδώ, λοιπόν, εντοπίζεται ο κυρίαρχος παράγοντας.

1.8 ΑΙΤΙΕΣ ΓΙΑ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΤΗΝ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ.

Η φοροδιαφυγή είναι μορφή κοινωνικής αδικίας που δημιουργεί φαύλο κύκλο όπου το επίπεδο υπηρεσιών που μπορεί να προσφέρει το κράτος περιορίζεται

από τα χαμηλά δημόσια έσοδα. Επιπλέον δεν υπάρχει δυνατότητα μείωσης των φορολογικών συντελεστών. Αυτό δημιουργεί ακόμα περισσότερο αρνητική στάση για καταβολή των φόρων που αναλογεί στον κάθε πολίτη. Επιπλέον αυτή η αδικία στη κατανομή των βαρών εξαιτίας της φοροδιαφυγής απογοητεύει και τους ειλικρινείς φορολογούμενους αφού προσφέρει εύκολη δικαιολογία για απόκρυψη εισοδήματος (Υπουργείο Οικονομικών,).

Η αποφυγή καταβολής φόρων εκ μέρους των οικονομικών μονάδων οφείλονται σε διάφορες αιτίες. Μερικές από αυτές είναι:

- Για να αυξηθεί το διαθέσιμο εισόδημα του φορολογουμένου. Σ' αυτή τη περίπτωση η φοροδιαφυγή εξαρτάται από το μέγεθος του δημοσιονομικού βάρους (φορολογικοί συντελεστές) και από το επίπεδο της φορολογικής ηθικής.
- Η ύπαρξη της παραοικονομίας μπορεί να οφείλεται όμως στην αποφυγή ρυθμίσεων και κανόνων και όχι εξαιτίας της φοροδιαφυγής. Είναι δηλαδή συνέπεια της παραοικονομίας και όχι αίτιο σ' αυτή τη περίπτωση.
- Η έκταση της φοροδιαφυγής αποτελεί αίτιο για επιπλέον φοροδιαφυγή από φορολογούμενους που δεν είχαν πρόθεση να φοροδιαφύγουν αλλά αναγκάζονται λόγω των συναλλαγών τους με άλλους που φοροδιαφεύγουν.
- Η πολυπλοκότητα και ασάφεια του φορολογικού συστήματος, η άποψη για το ρόλο του κράτους, η άγνοια κλπ. οδηγεί σε απροθυμία από μέρους των πολιτών για υποβολή φορολογικής δήλωσης.

Όσοι φοροδιαφεύγουν, δρουν με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους. Παρακολουθούν τόσο την εξέλιξη της οικονομίας, όσο και τις νομοθετικές διατάξεις που ισχύουν κάθε φορά. Βέβαια στην φοροδιαφυγή μεγάλη ευθύνη έχει και το κράτος

με την πολυνομία που το διακρίνει καθώς και με την αναποτελεσματική διάρθρωση των ελεγκτικών μηχανισμών. Ως βασική δικαιολογία για την απόκρυψη εισοδήματος, εμφανίζεται η κοινωνική «αδικία» απέναντι σε μεγάλους φοροφυγάδες ή δικαιούχους φοροαπαλλαγών (Υπουργείο Οικονομικών).

Η ύπαρξη της φοροδιαφυγής εξαρτάται από το πόσο ικανοποιημένοι είναι οι πολίτες από το κράτος, από το τι ανάγκες έχουν οι πολίτες και από το πόσο τίμια είναι η κυβέρνηση. Παράγοντες που επηρεάζουν την φοροδιαφυγή είναι:

α) η δομή τον φορολογικού συστήματος και το μέγεθος του φορολογικού βάρους (δηλαδή το είδος των επιβαλλόμενων φόρων, ο τρόπος οργάνωσης των φορολογικών υπηρεσιών και η δικαιοσύνη στην κατανομή των φορολογικών βαρών). Θα έπρεπε η κατανομή των φορολογικών βαρών να είναι ανάλογη της αντίληψης περί κοινωνικής δικαιοσύνης. Είναι σημαντικό να υπάρχει ακόμα, συνοχή στο φορολογικό σύστημα για το λόγο ότι σε όλους τους φόρους δεν υπάρχει η ίδια δυνατότητα για φοροδιαφυγή. Επίσης ο τρόπος με τον οποίο επιβάλλεται κάθε φόρος είναι πολύ σημαντικό να μελετηθεί. Το φορολογικό σύστημα πρέπει να λειτουργεί έτσι ώστε ο κάθε ένας φόρος να κάνει εύκολη την είσπραξη των εσόδων και από τους άλλους φόρους. Τέλος ο τρόπος με τον οποίο είναι διαρθρωμένο το εθνικό εισόδημα παίζει μεγάλο ρόλο στη φοροδιαφυγή εφόσον υπάρχουν εισοδήματα που η φοροδιαφυγή είναι δύσκολη (εισοδήματα από μισθούς και συντάξεις) και άλλα που είναι δύσκολο να εμποδιστεί η φοροδιαφυγή (αγροτικά εισοδήματα).

β) Η οργάνωση της οικονομίας και της αγοράς. Σε μια χώρα με οργανωμένη οικονομία είναι δύσκολη η φοροδιαφυγή εφόσον οι συναλλαγές μεταξύ των φορολογουμένων καταγράφονται από τα φορολογικά όργανα με ευκολία εφόσον έχουν παραστατικά στη διάθεση τους. Επίσης το μέγεθος των επιχειρήσεων επηρεάζει τον έλεγχο από μέρους του κράτους για την αποτροπή της φοροδιαφυγής. Οι μικρές επιχειρήσεις που δεν έχουν λογιστική οργάνωση, κάνουν δύσκολο τον έλεγχο από το κράτος.

γ) Η εμπιστοσύνη που δείχνουν οι πολίτες για την κυβέρνηση δηλαδή αν την θεωρούν

«τίμια» και συνετή στις δημόσιες δαπάνες και το αν η διαχείριση των φόρων γίνεται προς όφελος της κοινωνίας επηρεάζει την φοροδιαφυγή. Όταν είναι συνετή και ορθολογική η διαχείριση των δημόσιων δαπανών και δεν γίνονται άσκοπες σπατάλες των εσόδων από τους φόρους, τότε οι φορολογούμενοι αισθάνονται ότι η θυσία τους αντισταθμίζεται από μεγάλο κοινωνικό όφελος, άρα μπορεί να ελαχιστοποιηθεί η τάση για φοροδιαφυγή. Η ψυχολογική αυτή στάση των πολιτών δηλαδή η φορολογική ηθική, συνδέεται ακόμα και με θεσμικά θέματα.

δ) Το μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο των πολιτών επηρεάζει ακόμα την τάση για φοροδιαφυγή. Διακρίνουμε διαφορές στη φοροδιαφυγή μεταξύ ομάδων και

χωρών και οφείλεται στη διασύνδεση επίσημων (νόμους, κανόνες) και μη επίσημων (πρότυπα, πολιτισμός) θεσμών. Μάλιστα όταν το μορφωτικό και το πολιτιστικό επίπεδο του πληθυσμού είναι χαμηλό, τότε η τάση για φοροδιαφυγή είναι πολύ μεγάλη και υπερσχύουν οι ατομικές ανάγκες έναντι των συλλογικών.

ε) Όσο μεγαλύτερο είναι Το επίπεδο της φορολογικής επιβάρυνσης, τόσο μεγαλύτερη είναι και η φοροδιαφυγή για το λόγω ότι η φορολογία μειώνει το διαθέσιμο εισόδημα άρα ικανοποιούνται λιγότερες ατομικές ανάγκες, αλλά είναι και ανάλογο και το όφελος από την απόκρυψη του εισοδήματος. Οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές στα υψηλά επίσης εισοδήματα, επηρεάζουν επίσης την τάση για φοροδιαφυγή. Ακόμα η φοροδιαφυγή είναι σαν μια βαλβίδα ασφαλείας που λειτουργεί αυτόματα όταν έχουμε μεγάλη αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης.

στ) Οι φοροτεχνικές υπηρεσίες αν δεν είναι σωστά οργανωμένες και εξοπλισμένες με σύγχρονα μέσα, τότε το έργο πάταξης της φοροδιαφυγής, είναι δύσκολο να

επιτευχθεί. Επίσης είναι σημαντικό οι φορολογικοί ελεγκτές να έχουν εξειδίκευση καθώς και υψηλό επίπεδο ηθικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗ

2.1 Έννοια της φοροαποφυγής :

Η έννοια της φοροαποφυγής είναι συγγενής με την έννοια της φοροδιαφυγής. Η φοροαποφυγή είναι η πλήρης ή μερική αποφυγή του φόρου και ως προς τις οικονομικές συνέπειες οι δυο αυτές έννοιες (φοροδιαφυγή και φοροαποφυγή) δε διαφέρουν καθόλου. Αντιθέτως είναι σημαντική η διαφορά τους στη πολιτική και ηθική άποψη. Στη περίπτωση της φοροαποφυγής οι φορολογούμενοι αποφεύγουν την καταβολή του φόρου με μέσα και διαδικασίες οι οποίες δε τιμωρούνται με ποινές και δεν επιφέρουν νομικές συνέπειες. Η διάκριση των εννοιών είναι προφανής με βάση την αναφορά που έχουμε είδη κάνει. Άξιο αναφοράς είναι πως στη πράξη είναι δύσκολη η διάκριση αυτή. Η φοροαποφυγή καλύπτει ευρύ φάσμα ενεργειών και μέσων και στο ένα άκρο έχουμε το φορολογικό σχεδιασμό, ο οποίος είναι

φυσιολογικός και αποδεκτός ενώ στο άλλο άκρο έχουμε τη «σκληρή» φοροαποφυγή η οποία είναι ανειλικρινής μεθόδευση ενεργειών με στίχο να δοθεί στις φορολογικές αρχές πλαστή εικόνα της πραγματικότητας και δεν είναι αποδεκτή.

Φορολογικός σχεδιασμός είναι η μείωση της φορολογικής οφειλής με μέσα που η πολιτεία δεν είχε πρόθεση να καλύψει, ενώ φοροαποφυγή είναι η εκμετάλλευση περιοχών που ο νομοθέτης είχε πρόθεση να καλύψει αλλά δεν το έκανε για κάποιο λόγο. Κάποια παραδείγματα φορολογικού σχεδιασμού είναι η αποφυγή αγοράς προϊόντων που υπόκεινται σε φορολογία ακόμα η μείωση της προσφοράς θέσεων εργασίας λόγω ύπαρξης φόρων και διάφορα παρόμοια. Αντίθετα στη φοροαποφυγή οι φορολογούμενοι υιοθετούν συμπεριφορές που δε καλύπτονται από το νομοθέτη λόγω αδυναμίας διατύπωσης του νόμου ή ύπαρξης νομοθετικών κενών.

Ορισμός φοροαποφυγής :

Ο ορισμός της φοροαποφυγής είναι δύσκολος γιατί είναι μια έννοια που μπορεί να αλλάξει διαχρονικά και ποικίλει στα διάφορα κράτη. Παρόλα αυτά για να θεωρήσουμε μια έννοια ως φοροαποφυγή πρέπει να έχει τρία χαρακτηριστικά

1. Να υπάρχει ένα ανειλικρινές στοιχείο, ίσως ένα εικονικό ή ακόμα και πλαστό. Κίνητρο των ενεργειών αυτών είναι η αποφυγή φόρου και όχι επίτευξη κάποιου σκοπού επιχειρηματικού ούτε και οικονομικού.
2. Συχνό φαινόμενο είναι η εκμετάλλευση κενών ή ασαφειών και κακών διατυπώσεων που υπάρχουν στη διατύπωση των νόμων του κράτους. Ακόμα παρατηρείτε εκμετάλλευση δυνατότητας που παρέχει η φορολογική νομοθεσία που δεν ήταν στη πρόθεση του νομοθέτη.
3. Τέλος σύνηθες χαρακτηριστικό της φοροαποφυγής είναι η μυστικότητα που τη διακρίνει. Ο λόγος που υπάρχει η μυστικότητα αυτή είναι πως όσο γρηγορότερα μάθουν το τρόπο φοροαποφυγής οι φορολογικές αρχές τόσο γρηγορότερα θα παρθούν σχετικά μέτρα.
4. Πρόκειται για το φαινόμενο της μη καταβολής ή μερικής καταβολής φόρων, μέσω εκμετάλλευσης των κενών της νομοθεσίας. Τα νομοθετικά αυτά κενά, αποτελούν συχνά αντικείμενο εξειδικευμένης επαγγελματικής συμβουλής (λ.χ. νομικών, φοροτεχνικών κ.α.).

Στη φοροαποφυγή το σύνολο των ενεργειών είναι νόμιμες, ενώ στη φοροδιαφυγή γίνεται καταστρατήγηση των διατάξεων της φορολογικής νομοθεσίας. Οι συνέπειες της φοροαποφυγής για την μείωση της φορολογητέας ύλης είναι ευνόητες και η αποκάλυψή της συνδέεται με την προσπάθεια της διοίκησης για την πλήρωση των

κενών της νομοθεσίας.

2.2 Έννοια της παραοικονομίας:

Οι φορείς της οικονομικής πολιτικής στη χώρα μας άρχισαν να ασχολούνται με τη παραοικονομία συστηματικά από τις αρχές του 1990. Ήταν η περίοδος που ο περιορισμός των δημοσίων ελλειμμάτων και του δημόσιου χρέους αποτέλεσαν βασικό σκοπό της οικονομικής πολιτικής των κυβερνήσεων. Τότε συνειδητοποίησαν οι φορείς της οικονομικής πολιτικής τη σημαντικότητα του φαινομένου αυτού.

Η έννοια της παραοικονομίας σχετίζεται με την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα και περιλαμβάνει:

- την αδήλωτη νόμιμη παραγωγή,
- την αδήλωτη παραγωγή σε είδος που αναφέρεται σε κλοπές από τους εργαζομένους σε χώρους εργασίας και
- την παράνομη παραγωγική δραστηριότητα που δημιουργεί προστιθέμενη αξία

Σύμφωνα με τον καθηγητή Φρίντριχ Σνάιντερ η χώρα μας ήταν η μοναδική χώρα στον κόσμο, η οποία σε περίοδο μεγάλης ύφεσης παρουσιάζει περιορισμό της παραοικονομίας. Ο καθηγητής είχε παρατηρήσει ότι ο περιορισμός του ΑΕΠ της επίσημης οικονομίας προκαλούσε αύξηση της φοροδιαφυγή, διότι οι πολίτες προσπαθούν να εξασφαλίσουν ένα επιπλέον «μαύρο» εισόδημα. Αντίθετα στη χώρα μας η παραοικονομία μειώθηκε ως ποσοστό του ΑΕΠ από 25,4% το 2010 στο 24% το 2014. Αυτό οφείλεται στη ραγδαία μείωση των εισοδημάτων με αποτέλεσμα να μειωθεί η ζήτηση ακόμα και στους κλάδους που ευνοείται η παραοικονομία.

Ορισμός της παραοικονομίας :

Δεν υπάρχει ενιαίος ορισμός για την έννοια της παραοικονομίας. Η έννοια αναφέρεται συνήθως σε οικονομικές δραστηριότητες και συναλλαγές που είναι αρκετά κρυμμένες, έτσι ώστε να είναι μη μετρήσιμες ή αφορολόγητες. Όσοι ασχολούνται με τέτοιου είδους παραοικονομικές δραστηριότητες γνωρίζουν ότι εάν πέσει στην προσοχή των αρχών η άσκησή τους θα σήμαινε φόρους ή άλλες νομικές συνέπειες.

Σύμφωνα με τον Παυλόπουλο ορίζει την παραοικονομία ως : «το τμήμα εκείνο της οικονομικής δραστηριότητας το οποίο θα έπρεπε να περιλαμβάνεται στο εθνικό προϊόν αφού δημιουργεί προστιθέμενη αξία βάσει της εθνικολογιστικής πρακτικής (ορισμών και συμβατικοτήτων που έχουν υιοθετηθεί), πλην όμως για διάφορους

λόγους δεν καθίσταται δυνατό να καταγραφεί από τις αρμόδιες υπηρεσίες μετρήσεως». Ο Blades στον ορισμό αναφέρεται και στις οικονομικές δραστηριότητες που θα έπρεπε να καλύπτονται από το ΑΕΠ ενώ στη πράξη ίσως και να παραλείπονται γιατί αποκρύπτονται από τις δημόσιες αρχές.

2.3 Παράγοντες της παραοικονομίας:

Η σημασία κάθε παράγοντα κυμαίνεται στο επίπεδο της κάθε χώρας και κατά την συγκεκριμένη χρονική στιγμή της αξιολόγησης. Γενικά, οι πιο καθοριστικοί παράγοντες της παραοικονομίας είναι οι παρακάτω:

- Φορολογική επιβάρυνση. Έχει σχέση με την επιβάρυνση που προκαλείται από την επιβολή φόρων και κοινωνικής ασφάλισης συνεισφορές.
- Η ύπαρξη ενός μεγάλου αριθμού κανονισμών στην οικονομία. Κρατικές ρυθμίσεις στοχεύουν στον έλεγχο των αγορών με την επιβολή κανόνων και περιορισμών στη λειτουργία τους.
- Ο ρόλος του κράτους. Η κατάσταση επηρεάζει το μέγεθος της παραοικονομίας χάρη στην ικανότητά του για αποτροπή και καταστολή της φοροδιαφυγής και από το βαθμό αποδοχής της εξουσίας που καθορίζει το επίπεδο της «φορολογικής ηθικής».

Ταξινόμηση των οικονομικών δραστηριοτήτων της παραοικονομίας:

Πίνακας (Βαβούρας & Μανώλας 2004),

Είδος δραστηριότητας	Χρηματικές συναλλαγές	Μη χρηματικές συναλλαγές
Παράνομες δραστηριότητες	Εμπόριο κλεμμένων προϊόντων. Παραγωγή και εμπόριο ναρκωτικών. Παράνομη πορνεία και πορνογραφία. Παράνομα τυχερά παιχνίδια. Λαθρεμπόριο. Πλαστογραφία. Τοκογλυφία.	Αντιπραγματισμός ναρκωτικών, κλεμμένων προϊόντων κ.α. Παραγωγή ναρκωτικών για ίδια χρήση. Τακτικές και περιορισμένης κλίμακας κλοπές από τους χώρους εργασίας για ίδια χρήση.

Νόμιμες δραστηριότητες	Μη δηλωμένο εισόδημα από αυτοαπασχόληση. Εισοδήματα από μη δηλωμένη εργασία που σχετίζονται με νόμιμα αγαθά και υπηρεσίες.	Αντιπραγματισμός νόμιμων αγαθών και υπηρεσιών.
------------------------	---	--

Πίνακας 1

Πηγή: Βαβούρας Ι, Μανώλας Γ, (2004), «Η παραοικονομία στην Ελλάδα και τον κόσμο»

Ο πίνακας δείχνει τις δραστηριότητες που περιλαμβάνει η έννοια της παραοικονομίας ταξινομώντας τις έννοιες αυτές με βάση το κριτήριο της νομιμότητας των οικονομικών δραστηριοτήτων. Οι δραστηριότητες της παραοικονομίας χωρίζονται σε νόμιμες και παράνομες. Εκείνες με τη σειρά τους χωρίζονται σε χρηματικές συναλλαγές και μη χρηματικές συναλλαγές. Στις παράνομες χρηματικές δραστηριότητες ανήκουν το εμπόριο κλεμμένων προϊόντων, η παραγωγή και εμπόριο ναρκωτικών η παράνομη πορνεία και πορνογραφία, τα παράνομα τυχερά παιχνίδια, το λαθρεμπόριο, η πλαστογραφία και η τοκογλυφία. Ενώ στις παράνομες μη χρηματικές δραστηριότητες ανήκουν ο αντιπραγματισμός ναρκωτικών, κλεμμένων προϊόντων κ.α. η παραγωγή ναρκωτικών για ιδία χρήση και οι τακτικές και περιορισμένης κλίμακας κλοπές από τους χώρους εργασίας για ιδία χρήση. Στις νόμιμες χρηματικές δραστηριότητες της παραοικονομίας ανήκουν το μη δηλωμένο εισόδημα από αυτοαπασχόληση και εισοδήματα από μη δηλωμένη εργασία που σχετίζονται με νόμιμα αγαθά και υπηρεσίες. Ενώ στις νόμιμες μη χρηματικές δραστηριότητες ανήκει ο αντιπραγματισμός νόμιμων αγαθών και υπηρεσιών.

Δε πρέπει να παραλείψουμε πως ο σημαντικότερος ίσως περιοριστικός παράγοντας της αποκάλυψης της παραοικονομικής δραστηριότητας είναι το στοιχείο της αμοιβαίας συναίνεσης που χαρακτηρίζει αυτού του είδους τις δραστηριότητες.

Μέθοδοι για την εκτίμηση της παραοικονομίας:

Για την εκτίμηση της παραοικονομίας και ειδικότερα του συνολικού εισοδήματος συντελεστών παραγωγής που δημιουργεί, υπάρχουν δυο τύποι μεθόδων:

- **Οι άμεσες μέθοδοι:** οι άμεσες μέθοδοι στηρίζονται στη δειγματοληπτική έρευνα. Εξετάζουν τη συμπεριφορά των ατόμων του συγκεκριμένου δείγματος που έχει κάθε φορά επιλεγεί. Η εξέταση αυτή γίνεται με συνεντεύξεις και ερωτηματολόγια

κατάλληλα σχεδιασμένα, τα οποία στηρίζονται στην εθελοντική απάντηση ή μέσα από έρευνες με αντικείμενο τους τη συμμόρφωση προς το ισχύων θεσμικό πλαίσιο, αποσκοπούν στην άμεση μέτρηση της παραοικονομίας.

- **Οι έμμεσες μέθοδοι:** οι έμμεσες μέθοδοι στηρίζουν την εκτίμηση της παραοικονομίας σε σημάδια που η ίδια αφήνει στην οικονομική πραγματικότητα. Αυτές οι μέθοδοι συνιστούν γενικά μακροπροσεγγίσεις της παραοικονομίας και διακρίνονται σε εκείνες που στηρίζονται στη χρησιμοποίηση δεικτών και σε εκείνες που στηρίζονται στη χρησιμοποίηση οικονομικών υποδειγμάτων. Συνέπειες της παραοικονομίας:

Η παραοικονομία ασκεί σημαντικές επιδράσεις στην οικονομία οι οποίες θεωρούνται κατά τεκμήριο αρνητικές. Παρατηρούμε όμως κάποιους μελετητές οι οποίοι υποστηρίζουν πως υπάρχουν και θετικής επιδράσεις.

2.4 Αρνητικές συνέπειες της παραοικονομίας :

Είναι φυσικό η παραοικονομία να δημιουργεί σημαντικές οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις στην επίσημη οικονομία που είναι κατά βάση αρνητικές, αφού η αυξανόμενη παραοικονομία, επηρεάζει τόσο το σχεδιασμό, όσο και την αποτελεσματικότητα της οικονομικής πολιτικής. Κατά τον Schneider F. (1990) οι πολιτικοί και οι πολίτες θα έπρεπε να ανησυχούν για την ανάπτυξη της σκιώδους οικονομίας διότι: η αύξηση στο μέγεθος της σκιώδους οικονομίας είναι συνέπεια της φορολογίας και η αύξηση των φορολογικών συντελεστών πιθανόν να φέρει μείωση των εσόδων από φόρους, άρα και επιπλέον έλλειμμα στον προϋπολογισμό.

Οι «επίσημοι» δείκτες όπως για παράδειγμα η ανεργία, στους οποίους βασίζεται η οικονομική πολιτική δίνουν εσφαλμένο μέγεθος εξαιτίας της σκιώδους οικονομίας, άρα τα μέτρα που λαμβάνονται είναι προς λάθος κατεύθυνση. Η αύξηση της σκιώδους οικονομίας αποτελεί αντίδραση των πολιτών στην μεγάλη πίεση από τις κρατικές δραστηριότητες (μεγάλη φορολογία, πολυνομία).

Δημιουργεί κατά τον Παυλόπουλο (2002) στρεβλώσεις σε ότι αφορά την οικονομική διάρθρωση, τη διανομή στο εισόδημα, τη δημοσιονομική κατάσταση, την παραγωγικότητα και τη διεθνή ανταγωνιστικότητα της χώρας και κατά συνέπεια δημιουργείται εσφαλμένη εικόνα μεγεθών όπως του πληθωρισμού, του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης και του ποσοστού της ανεργίας.

Επηρεάζονται ειδικότερα αρνητικά σύμφωνα με τον Τάτσο Ν. (2001) η αξιοπιστία των επίσημων στατιστικών σειρών. Εφόσον τα επίσημα στατιστικά στοιχεία που

αφορούν το ύψος των διαφόρων μακροοικονομικών μεγεθών (οικονομικών δεικτών) όπως το Α.Ε.Π., οι αποταμιεύσεις, το επίπεδο των τιμών, η απασχόληση, οι επενδύσεις κλπ., δεν αποτυπώνουν απολύτως την πραγματικότητα εφόσον καλύπτουν τμήμα μόνο της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας.

Τέλος η παραοικονομία επηρεάζει και τις εκτιμήσεις γύρω από τον όγκο και την διάρθρωση της παραγωγής δηλαδή τους κλαδικούς δείκτες παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας, χωρίς να εμφανίζεται στον ίδιο βαθμό σε όλους τους τομείς της οικονομίας. Διαστρεβλώνεται η οικονομική πραγματικότητα και επιλέγονται κλαδικές πολιτικές που όμως δεν ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες (Τάτσος Ν., 2001 40 και Βαβούρας Ι.- Μανωλάς Γ., 2004). Οι Βαβούρας Ι.- Μανωλάς Γ., (2004) και (2006) συμπληρώνουν ότι, κατά ορισμένους επιστήμονες, η παραοικονομία εμποδίζει την οικονομική ανάπτυξη και μια μείωση της, θα βοηθήσει στο να αυξηθεί η παραγωγή και το ΑΕΠ, για το λόγο ότι, θα αυξηθούν τα φορολογικά έσοδα και επομένως θα γίνονται περισσότερες δημόσιες δαπάνες σε τομείς κυρίως υποδομών και υπηρεσιών. Ο Παυλόπουλος (2002) επισημαίνει ότι όταν έχουμε παραοικονομία δεν υπάρχει αποτελεσματική κατανομή των παραγωγικών πόρων. Έχει άρα επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα και βιωσιμότητα των επιχειρήσεων αυτών. Τέλος η παραοικονομία έχει και κοινωνικές συνέπειες αφού λειτουργεί αποσυνθετικά για τα κοινωνικά πρότυπα και δείχνει την έλλειψη σεβασμού στους θεσμούς.

Είναι γεγονός όμως, ότι η παραοικονομία συμβάλλει εν μέρει και στην ανάπτυξη της επίσημης οικονομίας. Αρκετοί λοιπόν είναι και οι επιστήμονες που διακρίνουν και θετικές συνέπειες, εφόσον η παραοικονομία εξυπηρετεί βραχυχρόνιους στόχους της κυβερνητικής πολιτικής, που υπονομεύουν όμως την ανάπτυξη της οικονομίας σε βάθος χρόνου. Σύμφωνα με τον Παυλόπουλο (2002), μεγάλο τμήμα των εισοδημάτων που δημιουργούνται στην παραοικονομία επιστρέφονται σ' αυτή μέσω της δαπάνης σε αγαθά και υπηρεσίες.

Γενικά σύμφωνα με τον Τάτσο Ν. (2001) , οι δραστηριότητες στην παραοικονομία δημιουργούν νέες θέσεις κατά βάση μερικής απασχόλησης και απασχολούνται μ' αυτό τον τρόπο άτομα που θα ήταν άνεργοι.

Συμβάλλει και στην αποκέντρωση της οικονομικής δραστηριότητας εφόσον οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, που ευδοκίμουν στην παραοικονομία, αναπτύσσονται κατά βάση εκτός των μεγάλων πόλεων.

Υπάρχουν περιπτώσεις που η παραοικονομία ενθαρρύνεται από την κρατική πολιτική διότι μπορεί να εξυπηρετεί συμφέροντα κάποιων κοινωνικών ομάδων ή γιατί μπορεί

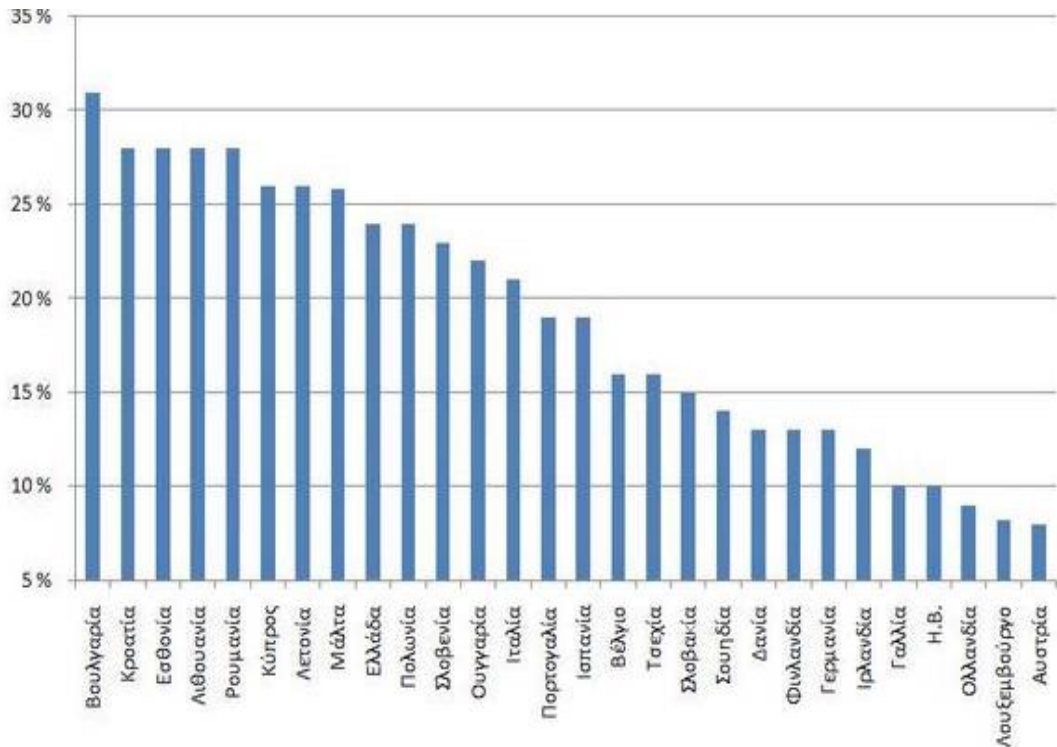
να πιστεύουν ότι συμβάλει (βραχυχρόνια) στην εξυπηρέτηση στόχων της κυβερνητικής πολιτικής.

Ειδικότερα:

- Η παραοικονομία δημιουργεί πρόσθετη ευημερία. Λόγο της παραοικονομίας τα πραγματικά οικονομικά μεγέθη είναι μεγαλύτερα από αυτά που καταγράφονται στις επίσημες στατιστικές σειρές.
- Η παραοικονομία απορροφά εργατικό δυναμικό.
- Η παραοικονομία ενισχύει την ανταγωνιστικότητα. Η αύξηση του κόστους για εργατικό δυναμικό καθώς και η αύξηση των φορολογικών βαρών μπορούν να κάνουν μια επιχείρηση να μην είναι τόσο ανταγωνιστική έναντι άλλων επιχειρήσεων. Με αυτό το τρόπο πολλές επιχειρήσεις ωθούνται στην παραοικονομία, αποφεύγουν αυτού του είδους τα εμπόδια και αποκτούν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Αποτέλεσμα είναι η αύξηση ανταγωνιστικότητας και των επιχειρήσεων και η ενίσχυση των εξαγωγών.
- Αποκέντρωση της οικονομικής δραστηριότητας. Στην παραοικονομία κατά κύριο λόγο ευδοκούν μικρομεσαίες επιχειρήσεις οι οποίες μπορούν και αναπτύσσονται και έξω από τα μεγάλα αστικά κέντρα.
- Η παραοικονομία ως «βαλβίδα ασφαλείας». Σε περιόδους προσαρμογών και λόγω των μεταβολών που δημιουργούνται στις συνθήκες της οικονομίας, θεωρείται η παραοικονομία «βαλβίδα ασφαλείας» στις οικονομικές διαταραχές που δημιουργεί η επέκταση του δημοσίου τομέα.

2.5 Η Παραοικονομία στην Ελλάδα:

«Η καταπολέμηση της παραοικονομίας επιλέχθηκε και όχι αδίκως μεταξύ άλλων ως «μέσο» το οποίο θα συνέβαλε στην αντιμετώπιση της παρούσας κρίσης. Ωστόσο, το μέγεθος της παραοικονομίας εξακολουθεί να βρίσκεται σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ-28 για το 2014 (Διάγραμμα 1). Πιο συγκεκριμένα, στο 24% του ΑΕΠ ανέρχεται η παραοικονομία στην Ελλάδα για το 2014 σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία, εν αντιθέσει με τις χώρες του πυρήνα της Ευρωζώνης οι οποίες έχουν περιορίσει την ανεπίσημη οικονομία σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα.

Πηγή: The Shadow Economy in Europe, 2013.

Διάγραμμα 1

Η δραστηριοποίηση στη σκιώδη οικονομία επηρεάζεται κυρίως από:

- α) Την επιβάρυνση από φόρους και εισφορές κοινωνικής ασφάλισης: Θετική είναι η σχέση ανάμεσα στο μέγεθος της παράλληλης οικονομίας και στο ύψος της κοινωνικής επιβάρυνσης που προέρχεται από φόρους και εισφορές κοινωνικής ασφάλισης.
- β) Την ακαμψία του ρυθμιστικού πλαισίου: Μία αύξηση (ποσοτική και όχι ποιοτική) των νομοθετικών ρυθμίσεων της αγοράς καθώς και του μεγέθους της γραφειοκρατίας που τις συνοδεύει, όπως για παράδειγμα ρυθμίσεις στην αγορά εργασίας, εμπόδια στις εμπορικές συναλλαγές, εργασιακοί περιορισμοί σε αλλοδαπούς, ρυθμίσεις που αφορούν την αδειοδότηση νέων επιχειρήσεων, κλπ., αυξάνει το μέγεθος της παραοικονομίας.
- γ) Την πιθανότητα εντοπισμού και το μέγεθος της ποινής: Η πιθανότητα εντοπισμού των ατόμων (νομικών ή φυσικών) που φοροδιαφεύγουν, καθώς και το μέγεθος της ποινής που συνοδεύει τη φοροδιαφυγή, αποτελούν κρίσιμους προσδιοριστικούς παράγοντες του μεγέθους της παραοικονομίας. Η σχέση ανάμεσα σ' αυτούς τους δύο παράγοντες είναι αλληλένδετη, αφού η αποτελεσματικότητά του

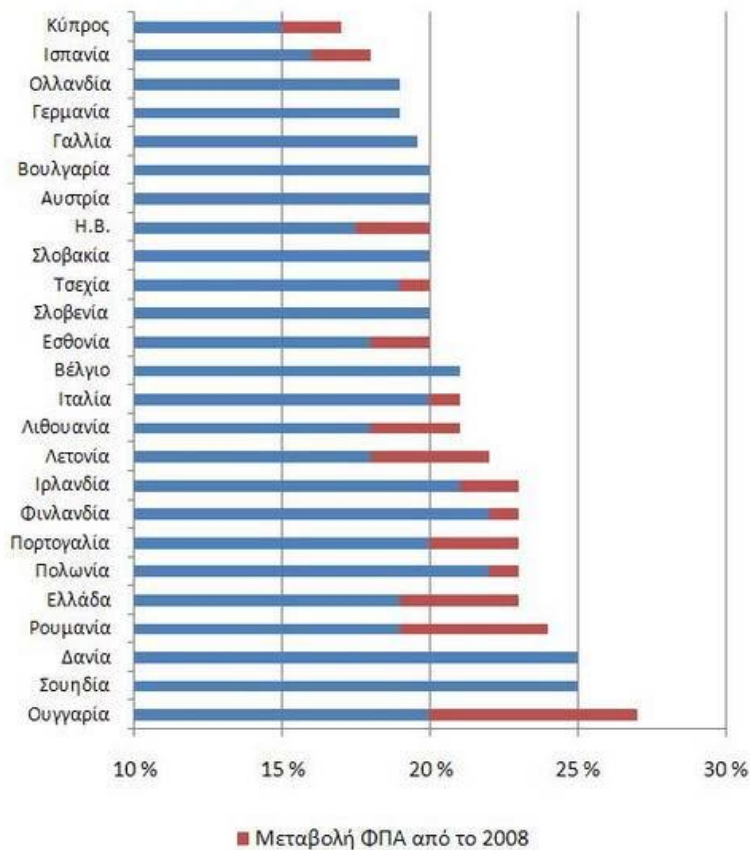
ενός στηρίζεται στην ύπαρξη του άλλου.

δ) Το επίπεδο της ανεργίας: Η ανεργία, ιδιαίτερα η μακροχρόνια, παίζει σημαντικό ρόλο στο μέγεθος της παράλληλης οικονομίας. Η αδυναμία ενός ατόμου να βρει εργασία στον επίσημο τομέα της οικονομίας το οδηγεί στην παραοικονομία, όπου συνήθως απασχολείται με χειρότερους όρους εργασίας (π.χ. μη καταβολή ασφαλιστικών εισφορών).

Άλλοι πιθανοί λόγοι οι οποίοι συντελούν στη διεύρυνση της παραοικονομίας είναι: α) η ύπαρξη υψηλού κόστους συναλλαγών, β) η ύπαρξη υψηλής αβεβαιότητας και, γ) οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές και εργοδοτικές εισφορές οι οποίες γίνονται αναπόφευκτα υψηλότερες καθώς η παραοικονομία και η φοροδιαφυγή μεγεθύνεται.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αύξηση του ΦΠΑ κατά 4% στο 23% (Διάγραμμα 2) και η αύξηση του φόρου στην εστίαση στο 23% από 13% το 2011. Η πρόσφατη μείωση του ΦΠΑ στην εστίαση αποτελεί την πρώτη ουσιαστική μείωση φόρου από το 2010.

Διάγραμμα 2. Ο ΦΠΑ στις χώρες της ΕΕ (2013)

Πηγή: The Shadow Economy in Europe, 2013.

Διάγραμμα 2

Όσον αφορά στο νομοθετικό πλαίσιο λειτουργίας της αγοράς, οι μεταρρυθμίσεις προς την κατεύθυνση της απελευθέρωσης ορισμένων επαγγελματικών κλάδων και οι αλλαγές στην αγορά εργασίας με πιο ευέλικτες μορφές απασχόλησης στο βαθμό που αυτές έχουν υλοποιηθεί ίσως αποτελούν τις λιγότες προσπάθειες για την πάταξη της παραοικονομίας. Ωστόσο, εμπόδια στην ανάληψη επιχειρηματικής δράσης συνεχίζουν να υφίστανται. Είναι χαρακτηριστικό ότι για τη δημιουργία μιας νέας επιχείρησης απαιτούνται 11 μέρες ενώ η Ελλάδα κατατάσσεται στην 146η θέση στο σύνολο 185 οικονομιών στο σχετικό δείκτη της Doing Business Database (World Bank).

Αυτό δηλαδή που συμβαίνει στην Ελληνική πραγματικότητα βρίσκεται σε ευθεία σύγκρουση με αυτό που θα ήταν επιθυμητό ως προς την εξάλειψη της παραοικονομίας. Από τη μια μεριά επιχειρείται ο περιορισμός της παραοικονομίας και η ένταξη των παραγωγικών της δομών στο επίσημο κομμάτι της οικονομίας ώστε να αυξηθεί το παραγόμενο προϊόν, από την άλλη όμως η ασκούμενη πολιτική με τις αυξήσεις της φορολογίας και των εργατικών εισφορών την τελευταία τριετία λειτουργούν αυξητικά στο μέγεθός της.

Με δεδομένο όμως ότι μία στις τέσσερις παραγωγικές μονάδες ΑΕΠ παράγονται στην παραοικονομία, αφαιρούνται φόροι από τα δημόσια έσοδα. Ταυτοχρόνως όμως οι δραστηριότητες αυτές κάνουν χρήση δημόσιων πόρων και προϊόν δημοσίων δαπανών. Εφόσον το 24% του ΑΕΠ είναι η παραοικονομία το συνολικό ΑΕΠ της χώρας ανέρχεται στις 124 μονάδες. Η σχέση συνολικών φόρων ως προς το ΑΕΠ είναι 24%. Εάν λοιπόν μειώσουμε την παραοικονομία κατά 10% από το 24% που είναι σήμερα, το μέγιστο των φόρων που προσδοκούμε να λάβουμε είναι σχεδόν €5 δις. (Οι 124 μονάδες του ΑΕΠ αντιστοιχούν σε €207 δις, το 10% λόγω μείωσης της παραοικονομίας αντιστοιχεί σε €20,7 δις-άρα τα έσοδα από φόρους είναι ο λόγος των φόρων προς το ΑΕΠ=24% επί του €20,7 δις, δηλαδή €5 δις)

Η Ελληνική κοινωνία στις παρούσες συνθήκες παρουσιάζει μια εμμονή για μια διευρυμένη παραοικονομία. Σε όρους ψυχολογικής συμπεριφοράς έχει αρκετές ερμηνείες:

α) Δεν εμπιστεύεται ο πολίτης το κράτος να διαχειριστεί τους φόρους του αλλά επιλέγει να δαπανά αυτά τα χρήματα έστω και για τις ίδιες χρήσεις (ιδιωτική-δημόσια παιδεία).

β) Υπερπροβάλλει τη σημασία του ως άτομο σε βάρος του κοινωνικού συνόλου μεταβιβάζοντας την ευθύνη για τη διατήρηση του κοινωνικού συνόλου σε κάποια υπερβατική δύναμη.

γ) Ικανοποιεί προσωπικές ανάγκες για δημιουργικότητα αρνούμενος να ενταχθεί στο ευρύτερο σύνολο.

Σε οικονομικούς όρους επιλέγει:

α) Να ακολουθεί δραστηριότητες χαμηλής παραγωγικότητας.

β) Να καλύψει τις ανάγκες σε απασχόληση (επιχειρηματικότητα ανάγκης).

Αυτή όμως η επιμονή στην υψηλή παραοικονομία παρόλο τα θετικά στοιχεία που φέρει (απασχόληση, εισοδήματα σε λιγότερο δυναμικές δραστηριότητες) συμβάλει στη διαμόρφωση ενός γενικότερου αδιεξόδου στην Ελληνική οικονομία που σχετίζεται με τη δραστηριότητα του επίσημου ιδιωτικού και του δημοσίου τομέα.»

2.6 Παραοικονομία και κοινωνία :

Το εισόδημα που δε δηλώνεται αποτελεί ένα σημαντικό έλλειμμα για τα δημόσια έσοδα τα οποία πρέπει να καλύψουν, συνεχώς αυξανόμενες, καθορισμένες ανάγκες. Για την κάλυψη των αναγκών αυτών οι κυβερνήσεις ωθούνται σε συνεχή φορολογική αφαίμαξη των πολιτών, κυρίως όσων είναι εύκολος ο φορολογικός εντοπισμός.

«Η παραοικονομία θα συνεχίσει να αναπτύσσεται όσο το κράτος δεν επιχειρεί μια ριζική αναμόρφωση του φορολογικού συστήματος, κάτι το οποίο συνιστά, διαχρονικός τη βασική πρόταση προς την πολιτεία, του επιχειρηματικού κόσμου.»

Η μεγάλη ευθύνη του φαινομένου της παραοικονομίας προσδιορίζεται από τον αντικοινωνικό της χαρακτήρα. Ο λόγος είναι ο εξής: το εισόδημα που δεν δηλώνεται, οπότε δε

φορολογείται, στερεί έσοδα στο το δημόσιο με αποτέλεσμα να μη καλύπτονται οι δημόσιες δαπάνες. Με δεδομένο ότι τα τελευταία χρόνια έχουμε αύξηση των δημοσίων δαπανών, εφόσον είχαμε διόγκωση του δημοσίου τομέα, το έλλειμμα εσόδων που προκύπτει από την παραοικονομία ενώ θα μπορούσε να καλύψει κατά ένα μέρος ή εξολοκλήρου τις κρατικές δαπάνες καλύπτεται από την αφαίμαξη των πολιτών. Με αυτό το τρόπο θίγονται οι ασθενέστερες εισοδηματικά τάξεις.

Σχέση παραοικονομίας και φοροδιαφυγής :

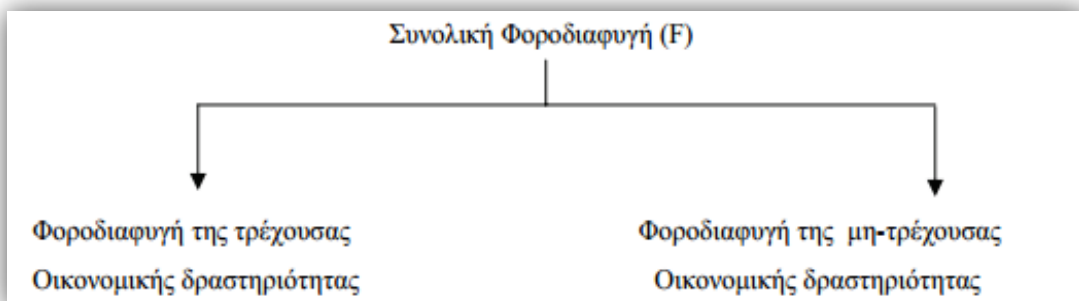
Συχνά οι έννοιες παραοικονομία και φοροδιαφυγή ταυτίζονται. Στην πραγματικότητα είναι δυο φαινόμενα τα οποία μπορούν να συνυπάρχουν αλλά η ύπαρξη του ενός δε σημαίνει την ταυτόχρονη ύπαρξη και του άλλου. Συγκεκριμένα:

- Συνύπαρξη φοροδιαφυγής και παραοικονομίας. Σε αυτή τη κατηγορία συμπεριλαμβάνετε το εισόδημα που δημιουργείται από παραοικονομία και δε δηλώνονται στις φορολογικές αρχές. Ένα παράδειγμα είναι το αποκρυπτόμενο από τις δημόσιες φορολογικές αρχές εισόδημα ενός εργαζόμενου από δεύτερη απασχόληση που δεν την δηλώνει και δεν καταγράφεται από την στατιστική αρχή.
- Ύπαρξη φοροδιαφυγής, χωρίς την ύπαρξη παραοικονομίας. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν οικονομικές δραστηριότητες που καταγράφονται σαν προστιθέμενη αξία, αλλά τα εισοδήματα που δημιουργούνται δε δηλώνονται. Κλασσικό παράδειγμα είναι ο αγροτικός τομέας όπου η παραγωγή καταγράφεται από το Υπουργείο Γεωργίας και στη συνέχεια από την ΕΣΥΕ. Όσοι όμως αποκτούν τα εισοδήματα φοροδιαφεύγουν σε μεγάλη έκταση.
- Ύπαρξη παραοικονομίας, χωρίς την ύπαρξη της φοροδιαφυγής. Σε αυτή τη κατηγορία ανήκουν οι δραστηριότητες που δε καταγράφονται από τις στατιστικές αρχές για διάφορους λόγους, ενώ τα εισοδήματα που αποκτώνται δηλώνονται κανονικά στις αρμόδιες φορολογικές αρχές.

Η φοροδιαφυγή είναι ουσιαστικά ένα από τα κριτήρια που ορίζουν την παραοικονομία.

Ταύτιση παραοικονομίας και φοροδιαφυγής:

Αρχικά η φοροδιαφυγή διακρίνεται σε αυτή που σχετίζεται με την τρέχουσα συνολική οικονομική δραστηριότητα (όπως ενδεικτικά είναι το εισόδημα συντελεστών παραγωγής του τρέχοντος οικονομικού έτους) και σε αυτή που δε σχετίζεται με την τρέχουσα συνολική οικονομική δραστηριότητα (όπως ενδεικτικά είναι η φορολογία μεταβιβάσεως κληρονομιών).

Εικόνα 1

Πηγή: Νατσας, Ε., «ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΙΑΚΡΙΣΗΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ», e-Περιοδικό Επιστήμης & Τεχνολογίας

Για τα παραπάνω σύνολα ισχύουν τα εξής:

Το σύνολο της φοροδιαφυγής της τρέχουσας οικονομικής δραστηριότητας συμβολίζεται «Α» και το σύνολο της μη τρέχουσας οικονομικής δραστηριότητας «Β». Ενώ η συνολική φοροδιαφυγή συμβολίζεται με «F».

$$A \subset F, B \subset F, A \cup B = F.$$

Η φοροδιαφυγή σχετίζεται με την τρέχουσα και μη-τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα ενώ η παραοικονομία μόνο με την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα άρα δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι οι δυο υπό εξέταση έννοιες ταυτίζονται. Οι μεγαλύτερες και πιο περίπλοκες διαφορές μεταξύ της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής στρέφονται στην περίπτωση της τρέχουσας οικονομικής δραστηριότητας. Οι διαφορές αυτές γίνονται κατανοητές με τη βοήθεια του παρακάτω πίνακα.

Συνολικά εισοδήματα Συντελεστών παραγωγής (και ποσά των έμμεσων φόρων) που πρέπει να καταγραφούν και να αποδοθούν στις οικονομικές υπηρεσίες. (Δραστηριότητες φοροδιαφυγής η μη φοροδιαφυγής)	Συνολική τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα που πρέπει να καταγραφεί στους Εθνικούς Λογαριασμούς. (Κρυμμένη και παρατηρήσιμη οικονομία)		
		Καταγραφόμενη	Μη καταγραφόμενη
	Δηλωμένες δραστηριότητες	I Όχι φοροδιαφυγή Όχι παραοικονομία	II Όχι φοροδιαφυγή Παραοικονομία
Μη-δηλωμένες δραστηριότητες	III Φοροδιαφυγή Όχι παραοικονομία	IV Φοροδιαφυγή και Παραοικονομία	

Εικόνα 2

Πηγή: Νατσας, Ε., «ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΙΑΚΡΙΣΗΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ», e-Περιοδικό Επιστήμης & Τεχνολογίας

Η οριζόντια διάσταση επεξηγεί την τρέχουσα δραστηριότητα που πρέπει να καταγραφεί σύμφωνα με τους ορισμούς που δίνονται παραπάνω αλλά για κάποιους

λόγους ένα κομμάτι αυτής δεν καταγράφεται. Έτσι έχουμε δύο διαστάσεις της παραοικονομίας (καταγραφόμενη και μη καταγραφόμενη). Η κάθετη διάσταση περιλαμβάνει τα εισοδήματα που προκύπτουν από τη συνολική οικονομική δραστηριότητα και φορολογούνται άμεσα και τις τρέχουσες συναλλαγές που φορολογούνται έμμεσα. Από την παραπάνω ταξινόμηση μπορούμε να διακρίνουμε τέσσερα τεταρτημόρια. Στο πρώτο τεταρτημόριο (I) έχουμε την ιδανική κατάσταση χωρίς φοροδιαφυγή και παραοικονομία. Στην περίπτωση αυτή οι φορολογικές αρχές είναι ενήμερες και μπορούν να ανιχνεύσουν ολόκληρη την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα. Παράλληλα κάθε υπόχρεος είναι τόσο γενναιόδωρος που δεν αποκρύπτει το πραγματικό εισόδημα (ή οι οικονομικές υπηρεσίες είναι τόσο αποτελεσματικές που μπορούν ελέγξουν τον καθένα φορολογούμενο). Με άλλες λέξεις το πρώτο τεταρτημόριο είναι η περίπτωση που δεν υπάρχει ασύμμετρη πληροφόρηση μεταξύ δυνητικού παραοικονομούντα και του ρυθμιστή (regulator).

Στο δεύτερο τεταρτημόριο (II) μπορούμε να διακρίνουμε μια όχι και τόσο κοινή περίπτωση κατά την οποία αν και η προστιθέμενη αξία μερικών δραστηριοτήτων, για διάφορους λόγους, δεν καταγράφεται στους εθνικούς λογαριασμούς εντούτοις τα αντίστοιχα εισοδήματα που αποκτώνται δηλώνονται κανονικά και οι φόροι που αντιστοιχούν σε αυτά τα εισοδήματα

πληρώνονται από τους υπόχρεους. Στην περίπτωση II εμπίπτουν κυρίως νέες οικονομικές δραστηριότητες για τις οποίες δεν έχει διαμορφωθεί ακόμα κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο με αποτέλεσμα να μην παρακολουθούνται από τις στατιστικές υπηρεσίες.

Στο τρίτο τεταρτημόριο (III) μπορούμε να δούμε την περίπτωση φοροδιαφυγής χωρίς παραοικονομία. Σε αυτήν την περίπτωση οι Εθνικοί Λογαριασμοί καταγράφουν την προστιθέμενη αξία στην οικονομία από κάποιες δραστηριότητες αλλά τα εισοδήματα και οι συναλλαγές από αυτές τις δραστηριότητες δεν δηλώνονται. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα και αρκετά επίκαιρο λόγω της ραγδαίας αύξησης της οικοδομικής δραστηριότητας είναι η εκτεταμένη απόκρυψη εισοδημάτων από τους οικοδόμους. Η προστιθέμενη αξία μιας οικοδομής μπορεί να καταγραφεί αυτοί όμως που καρπώνονται τα αντίστοιχα εισοδήματα φοροδιαφεύγουν σε μεγάλη κλίμακα.

Στο IV τεταρτημόριο συναντάμε την περίπτωση συνύπαρξης φοροδιαφυγής και παραοικονομίας. Στην περίπτωση IV τα εισοδήματα που κερδίζονται στην παραοικονομία όχι μόνο διαφεύγουν από τις στατιστικές υπηρεσίες αλλά και οι αντίστοιχοι φόροι αυτών των εισοδημάτων δεν εισπράττονται από τις οικονομικές

υπηρεσίες. Γενικά, εάν συμβολίσουμε τη συνολική φοροδιαφυγή με F , το υποσύνολο της φοροδιαφυγής που συσχετίζεται με την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα με A , ($A \subset F$) και την παραοικονομία με Π , διαγραμματικά έχουμε:

Εικόνα 3

Πηγή: Νατσας, Ε., «ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΙΑΚΡΙΣΗΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ», e-Περιοδικό Επιστήμης & Τεχνολογίας

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι $A \cap \Pi \neq \emptyset$ Αυτό αντιστοιχεί στην περίπτωση IV. Πρέπει να παρατηρηθεί ότι $A \cap \Pi = IV$ είναι διαφορετικό από χώρα σε χώρα και εξαρτάται από το θεσμικό πλαίσιο, το φορολογικό σύστημα, το βαθμός κρατικής παρέμβασης, την τεχνολογία των φορολογικών υπηρεσιών, από τις μεθόδους υπολογισμού των εθνικών λογαριασμών δεν υπάρχει κανένας λόγος να υποτεθεί ότι $A = \Pi$. Επίσης $F \neq \Pi$. Με βάση το παραπάνω θεωρητικό πλαίσιο καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι μόνο το IV εκ των τεσσάρων τεταρτημορίων περιγράφει την περίπτωση κατά την οποία η παραοικονομία συνυπάρχει με την φοροδιαφυγή.

Σ' αυτό το άρθρο αποδείξαμε ότι στο IV τεταρτημόριο τα δυο φαινόμενα συνυπάρχουν χωρίς να ταυτίζονται. Στο βαθμό όμως που η φοροδιαφυγή είναι αιτία της παραοικονομίας και ανεξάρτητα από την εννοιολογική διαφορά τους, τότε επιφέρουν σχεδόν τα ίδια αποτελέσματα στο οικονομικό σύστημα και ο περιορισμός του ενός εκ των δυο θα μπορούσε να οδηγήσει και στον περιορισμό του άλλου. Άρα όταν και μόνον όταν τα τεταρτημόρια I, II, III διαφεύγουν οποιασδήποτε ανάλυσεως στη χάραξη οικονομικής πολιτικής (αγνοούνται οι ορισμοί των εννοιών) και ταυτόχρονα οι συνέπειες των δυο φαινομένων στο IV τεταρτημόριο είναι ίδιες στην καταγραφόμενη οικονομία, τότε και μόνον τότε παραοικονομία και φοροδιαφυγή

ταυτίζονται από την άποψη των ενιαίων πολιτικών περιορισμού τους. Υπό αυτές τις προϋποθέσεις οι φορείς ασκήσεως οικονομικής πολιτικής, κατά παράβαση των ορισμών των δυο φαινομένων, μπορούν να χρησιμοποιούν τις δυο έννοιες σαν να σημαίνουν το ίδιο πράγμα. Ασφαλώς οι δυο προϋποθέσεις όχι μόνον δεν ισχύουν συν τω χρόνω αλλά και κάθε μια ξεχωριστά. Αυτό γιατί όσο αφορά την πρώτη προϋπόθεση είναι αδύνατο να αγνοήσουμε τις περιπτώσεις I, II, III γιατί έτσι θα ήταν σαν να αγνοούμε τους ορισμούς των δυο φαινομένων. Σχετικά με την δεύτερη προϋπόθεση είναι επίσης αδύνατον οι συνέπειες στην καταγραφόμενη οικονομία και κατά συνέπεια οι τρόποι αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας να είναι ταυτόσημες ακόμα και στην ακραία περίπτωση να αγνοούμε τους ορισμούς των δυο εννοιών.⁴⁶

2.7 Επιπτώσεις της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας στον

πληθωρισμό και την ανεργία:

Ένα σύνθημα επιχείρημα είναι πως η φοροδιαφυγή και η παραοικονομία βοηθούν στο να μην αυξάνονται οι τιμές των αγαθών και υπηρεσιών της παραοικονομίας όσο εκείνων της επίσημης οικονομίας. Οι παραοικονομικές δραστηριότητες αποφεύγουν έξοδα όπως η πληρωμή φόρων, ασφαλιστικών εισφορών, κ.α. κάνει τις τιμές των προϊόντων και υπηρεσιών χαμηλότερες έναντι των τιμών στην επίσημη οικονομία. Αυτό εξαρτάται από το κατά πόσο τα αγαθά και οι υπηρεσίες που παράγονται στην παραοικονομία είναι στενά ή όχι υποκατάστατα εκείνων που παράγονται στην επίσημη οικονομία. Αν η σχέση των υποκατάστατων είναι στενή τότε το επιχείρημα ότι η παραοικονομία συγκρατεί τον πληθωρισμό δεν είναι ίσως αβάσιμο. Στην περίπτωση που τα αγαθά της παραοικονομικής δραστηριότητας δεν έχουν στενά υποκατάστατα στην επίσημη οικονομία, τότε δεν είναι σίγουρο αν η προσφορά τους στην αγορά πράγματι συγκρατεί τις τιμές. Ακόμα μια άποψη υποστηρίζει ότι τα φαινόμενα της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής αυξάνουν τα εισοδήματα, σε πολλές κατηγορίες ανθρώπων, τα οποία δαπανώνται σε μεγάλο βαθμό για καταναλωτικά αγαθά και να αυξάνει η ζήτηση των αγαθών αυτών περισσότερο από ότι αν δεν υπήρχαν τα παραπάνω φαινόμενα με αποτέλεσμα να δημιουργείτε πίεση για αύξηση των τιμών των αγαθών αυτών. Γενικότερη εκτίμηση (περισσότερο διαισθητική παρά επιστημονικά τεκμηριωμένη) η φοροδιαφυγή και η παραοικονομία βοηθούν στη συγκράτηση των τιμών, λόγω του σχετικά μειωμένου κόστους, όταν υπάρχουν ανταγωνιστικές συνθήκες στην αγορά. Στη χώρα μας όπως όλοι γνωρίζουμε

έχουμε μεγάλο πλήθος μικρομεσαίων επιχειρήσεων, εμπορικές και βιοτεχνίες, καθώς επίσης μεγάλο αριθμό ελεύθερων επαγγελματιών. Σε αυτή τη περίπτωση η φοροδιαφυγή ίσως να οδηγεί βραχυχρόνια σε συγκράτηση τιμών, μακροχρόνια όμως με τις αρνητικές επιπτώσεις στο κόστος του χρήματος, λόγο μεγαλύτερων ελλειμμάτων, παρατηρείται αύξηση πληθωρισμού και έτσι εν τέλει παρατηρούνται αρνητικές συνέπειες στην οικονομία.

Η εκτεταμένη παρουσία της παραοικονομίας σημαίνει πως εκεί απορροφάται σημαντικό τμήμα του εργατικού δυναμικού αφού παρέχεται η δυνατότητα οι εργαζόμενοι να έχουν παράνομα δεύτερη δουλειά συμπληρωματική ή οι φαινομενικά άνεργοι να απασχολούνται στη παραοικονομία ακόμα κ περισσότερες ώρες από ότι θα απασχολούνταν στην επίσημη οικονομία. Αποτέλεσμα όλων αυτών που έχουμε μόλις αναφέρει είναι πως η παραοικονομική δραστηριότητα δε δημιουργεί αντίστοιχες νέες θέσεις εργασίας. Αναμφισβήτητο παραμένει όμως το γεγονός ότι η παραοικονομία παρέχει εργασία σε μεγάλο βαθμό ατόμων που θα ήταν άνεργοι υπό άλλες συνθήκες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ - ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗ - ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Στο προηγούμενο κεφάλαιο έγινε ανασκόπηση της βιβλιογραφίας και επίσης αναφέραμε τους βασικούς στόχους της συγκεκριμένης εργασίας. Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα παρουσιάσουμε τη μεθοδολογία με την οποία πραγματοποιήθηκε η έρευνα. Κατά τη διαδικασία συλλογής των απαντήσεων αποδεχόμαστε κάποιους περιορισμούς. Επίσης παρουσιάζουμε συνοπτικά τις στατιστικές μεθόδους και τα ερευνητικά ερωτήματα.

3.1 Σκοπός της έρευνας

Η εργασία αυτή έχει ως θέμα της τις αιτίες της φοροδιαφυγής και της φοροαποφυγής στην Ελλάδα. Σκοπός της είναι να μελετηθούν και τα δύο φαινόμενα κυρίως στον ελλαδικό χώρο. Για το λόγο αυτό πραγματοποιήθηκε μία έρευνα σε κατοίκους του Νομού Ηρακλείου. Η υλοποίηση της έρευνας, όπως αναφέρθηκε, είχε ως στόχο την κατάδειξη και καταγραφή του φαινομένου της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής, στην ελληνική οικονομία, καθώς και στην ανίχνευση τρόπων για την αντιμετώπιση της.

Οι στόχοι που τέθηκαν ώστε να επιτευχθεί ο παραπάνω σκοπός είναι:

1. Να διαπιστωθεί ένα η έλλειψη παιδείας αποτελεί αιτία φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής.
2. Να ερευνηθεί το κατά πόσο η πολυπλοκότητα της υπάρχουσας νομοθεσίας και η διαχείριση των δημόσιων εσόδων είναι σημαντικοί παράγοντες φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής.
3. Να μελετηθεί εάν η ατιμωρησία ή η υπερβολική φορολόγηση ωθεί τους Έλληνες προς αυτή την κατεύθυνση.
4. Η ανίχνευση τρόπων για την αντιμετώπιση της.

3.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Εφαρμόζουμε τη μέθοδο της ποσοτικής έρευνας επειδή ο στόχος της έρευνας μας είναι να ελέγξουμε συγκεκριμένα ερωτήματα για το θέμα μας .

Η ποσοτική έρευνα είναι πολύ χρήσιμη μέθοδος για να περιγράψουμε και να διερευνήσουμε τα αντικειμενικά χαρακτηριστικά ενός πληθυσμού. Τα στοιχεία που συγκεντρώνουμε με αυτή τη μέθοδο μπορεί να μας οδηγήσουν σε γενικευμένα

συμπεράσματα.

Η ποσοτική έρευνα (Javeau 1996), είναι περισσότερο επεξηγηματική και απρόβλεπτη στα αποτελέσματά της από ό, τι υποστηρίζεται από τους οπαδούς της ποιοτικής. Η έρευνα με ερωτηματολόγιο αποτελεί την περισσότερο διαδεδομένη μέθοδο στο πεδίο των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών.

3.3 ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Το εργαλείο συλλογής δεδομένων ήταν το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε. Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήσαμε περιέχει 20 ερωτήσεις κλειστού τύπου, όπου ο ερωτηθείς επέλεγε μόνο από τις απαντήσεις που του δίνονταν. Το ερωτηματολόγιο παρατίθεται στο τέλος της έρευνας.

3.4 ΕΠΙΛΟΓΗ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Το δείγμα της έρευνας καθορίστηκε σύμφωνα της αρχές στατιστικής θεωρίας (Σιώμοκος Γ. 2008, Σταθακόπουλος Β. 2005) και τις αρχές ακαδημαϊκής δεοντολογίας. Συγκεκριμένα, το δείγμα της έρευνας θα πρέπει να περιλαμβάνει περισσότερα από 30 ερωτηματολόγια, να είναι αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού της έρευνας και να μην επιλεγεί βάσει υποκειμενικών κριτηρίων (γνωστοί, φίλοι, συγγενείς). Συγκεκριμένα, το δείγμα της έρευνας καθορίστηκε στα 50 άτομα.

Συγκεκριμένα, Η έρευνά μας κατέγραψε τις απαντήσεις από 50 έλληνες ενήλικες κατοίκους του Ηρακλείου χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της τυχαίας δειγματοληψίας, βασιζόμενοι στο γεγονός ότι ο πληθυσμός δεν ήταν γνωστός και συγχρόνως η δειγματοληψία είχε δυσκολίες (Σταθακόπουλος, 1997). Οι δυσκολίες εστιάζονται στο γεγονός, ότι εστάλη το ερωτηματολόγιο με email στους περισσότερους από αυτούς και συγχρόνως αναρτήθηκε σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης και συλλέχθηκαν αυτόματα οι απαντήσεις. Έτσι δεν υπήρχε άμεση επαφή με τους συμμετέχοντες. Το ερωτηματολόγιο συντάχθηκε σε ηλεκτρονική μορφή χρησιμοποιώντας την πλατφόρμα google forms η οποία παρέχει την ευκολία της αυτόματης συλλογής και δημιουργίας διαγραμμάτων μέσα από τις απαντήσεις. Το δείγμα της έρευνας απαρτιζόταν από 100 άτομα σε ποσοστό ___% να είναι άνδρες και ___% να είναι γυναίκες.

Κατά την διάρκεια πραγματοποίησης της έρευνας προέκυψαν επίσης ορισμένα ζητήματα/προβλήματα που μας απασχόλησαν, όπως:

Η έλλειψη χρόνου από τους ερωτώμενους (με ποσοστό 5% του συνόλου των

ερωτηθέντων),

Ένα σημαντικό μέρος των ερωτωμένων (ποσοστό __%) εξέφρασε την απροθυμία να συμμετέχουν στη συγκεκριμένη έρευνα.

Οι κάτοικοι που εξέφρασαν την απροθυμία τους να συμμετάσχουν στην έρευνα αντικαταστάθηκαν από άλλους.

3.5 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ.

1η ερευνητική υπόθεση:

Πως είναι το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα σήμερα;

Γενικά ερευνητικά ερωτήματα:

Το σύστημα φορολογίας είναι δίκαιο;

Η φορολογική επιβάρυνση ισοκατανέμεται στους πολίτες

2η ερευνητική υπόθεση:

Είναι αποτελεσματικές οι οικονομικές υπηρεσίες σήμερα;

Γενικά ερευνητικά ερωτήματα:

Γίνεται χρηματισμός σε συγκεκριμένους κλάδους;

Ποια είναι η αίσθηση του πολίτη για το φαινόμενο της φοροδιαφυγής

3η ερευνητική υπόθεση:

Ποιες είναι οι κύριες αιτίες του φαινομένου;

Γενικά ερευνητικά ερωτήματα:

Πρέπει να γίνουν αλλαγές στον τρόπο διεξαγωγής των οικονομικών ελέγχων;

Πρέπει να γίνουν αλλαγές στον τρόπο των οικονομικών συναλλαγών για να περιοριστεί το φαινόμενο;

Η συμπεριφορά του πολίτη στην αντίληψη τέτοιων φαινομένων, μπορεί να παίζει κάποιο ρόλο;

3.6 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Η υλοποίηση της έρευνας, όπως αναφέρθηκε, είχε ως στόχο την κατάδειξη και καταγραφή του φαινομένου της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής, στην ελληνική οικονομία, καθώς και στην ανίχνευση τρόπων για την αντιμετώπιση της. Πραγματοποιήθηκε με χρήση διαδικτυακού ερωτηματολογίου μέσω του Google-Docs. Το ερωτηματολόγιο διακινήθηκε διαδικτυακά στο FACEBOOK και με email μεταξύ κατοίκων του νομού Ηρακλείου. Οι λειτουργικές προδιαγραφές στις οποίες στηρίχθηκε η διαδικτυακή έρευνα είναι:

Δημιουργία γενικού πλαισίου για την έρευνα, όπως τίτλος, περίληψη, καθορισμός

ημερομηνίας αρχής και τέλους διεξαγωγής κ.ά. (Κυριαζή 2003).

- Σχεδιασμός και δημιουργία του ερωτηματολογίου της έρευνας.
- Αποστολή ερωτηματολογίου.
- Συλλογή απαντήσεων.
- Ανάλυση των απαντήσεων.
- Εξαγωγή συμπερασμάτων.

Αρχικά καταγράφουμε τον τίτλο της έρευνας διατυπώνουμε μία σύντομη περίληψη και ένα μήνυμα προς τους συμμετέχοντες στην έρευνα. Ακολούθως σχεδιάζουμε και υλοποιούμε το ερωτηματολόγιο. (π.χ. ερώτηση, υπό-ερώτηση κ.ά.) και τέλος σαν τελευταία λειτουργική προδιαγραφή σχεδιάζουμε τον τρόπο αποστολής του ερωτηματολογίου (e-mail, προβολή σε ιστότοπο ή forum, κ.τ.λ.). Οι απαντήσεις αποστέλλονται αυτόματα στην πλατφόρμα επεξεργασίας. Μέσω της πλατφόρμας google forms ολοκληρώνουμε την ανάλυση και συλλέγουμε τα δεδομένα σε μορφή φύλλου δεδομένων. Έπειτα από τη συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε επεξεργασία ώστε να εξαχθούν γραφικά αποτελέσματα τα οποία θα σχολιαστούν στη συνέχεια. Η επεξεργασία των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του λογισμικού SPSS Statistics (Version 15.0). Με τη χρήση του excel αναλύουμε περαιτέρω τα δεδομένα μας.

Το ερωτηματολόγιο βασίστηκε σε προηγούμενες έρευνες, για να έχουμε και συγκρίσιμα αποτελέσματα και ώστε ο μελλοντικός ερευνητής να μπορεί να αντλήσει στοιχεία και να βελτιώσει τα αποτελέσματα. Ακολούθως διακινήθηκε σε 5 ανθρώπους, προκειμένου να εντοπιστούν τυχόν λάθη, ασάφειες και να γίνουν οι απαραίτητες διορθώσεις. Στη συνέχεια οι παρατηρήσεις από την πιλοτική έρευνα αξιολογήθηκαν και το ερωτηματολόγιο διαμορφώθηκε στη τελική του μορφή.

Το ερωτηματολόγιο της παρούσας έρευνας αποτελείται από 2 τμήματα. Το πρώτο τμήμα περιλαμβάνει 12 ερωτήσεις οι οποίες αφορούν το κύριο μέρος, και το δεύτερο τμήμα περιλαμβάνει 3 ερωτήσεις οι οποίες αφορούν θέματα δημογραφικών στοιχείων. Το ερωτηματολόγιο φαίνεται στο Παράρτημα.

Η συλλογή των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε την περίοδο Ιουνίου-Αυγούστου 2018 από δείγμα 100 κατοίκων του Ηρακλείου Κρήτης. Ένα μικρό ποσοστό των ερωτηματολογίων (λιγότερο από 1%) περιείχε παραλήψεις στις απαντήσεις τους και δεν συμπεριλήφθηκε στο τελικό δείγμα. Επιπλέον, τα εναπομείναντα ερωτηματολόγια ελέγχθηκαν ως προς τη συνέπεια των απαντήσεων και όσα δεν πληρούσαν το κριτήριο

αυτό επίσης απορρίφθηκαν. Στη βάση των παραπάνω αξιοποιήθηκαν τελικά 150 ερωτηματολόγια. Η επεξεργασία των απαντήσεων όπως προαναφέραμε, έγινε με την βοήθεια του στατιστικού προγράμματος SPSS 15.0. και excel 2007.

3.7 ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Για την κατάρτιση του ερωτηματολογίου λήφθηκαν υπόψη παρόμοιες ελληνικές έρευνες και έρευνες του εξωτερικού. Έγινε κάθε δυνατή προσπάθεια, ώστε το ερωτηματολόγιο να είναι μικρό, με στόχο:

A) να μην κουράζει τους ερωτώμενους,

B) να μην απαιτείται πολύς χρόνος για τη συμπλήρωσή του και

Γ) να είναι στοχευμένο και να εξυπηρετεί τους σκοπούς της έρευνας

Από την άλλη μεριά, δεν θα έπρεπε να αποκλειστούν ερωτήσεις που δίνουν σημαντικές πληροφορίες. Έτσι, έγινε μία επιλογή των ερωτήσεων, ώστε να εξαχθούν οι απαραίτητες πληροφορίες για την συγγραφή της εργασίας. Επίσης, η μορφή του ερωτηματολογίου επιλέχθηκε με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι εύκολη η επικοινωνία του. Στο μέλλον θα πρέπει να εξεταστεί η δυνατότητα για χρήση αποκλειστικά ηλεκτρονικού τρόπου διεξαγωγής μιας έρευνας, το οποίο μπορεί να επιτευχθεί με την δημιουργία της Βάσης Δεδομένων.

Για τον σχεδιασμό των ερωτήσεων επιλέχθηκε η γνωστή μορφή των κλειστών ερωτήσεων, ημίκλειστων ή ημιανοιχτών και των ερωτήσεων τύπου Likert. Στην τρίτη κατηγορία ερωτήσεων ο ερωτώμενος καλείται να απαντήσει σε ποιο βαθμό συμφωνεί ή ισχύει κάτι στην επιχείρησή του. Στο σημείο αυτό ο ερωτώμενος έχει την δυνατότητα να απαντήσει/επιλέξει μια από τις παρακάτω επιλογές:

☐ Καθόλου
☐ Αρκετά
☐ Λίγο
☐ Πολύ
☐ Πάρα πολύ

☐ Ποτέ
☐ Σπάνια
☐ Αρκετές φορές
☐ Παρα πολλές φορές
☐ Πάντα

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Έπειτα από τη συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε επεξεργασία ώστε να εξαχθούν γραφικά αποτελέσματα τα οποία θα σχολιαστούν στη συνέχεια. Η επεξεργασία των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του λογισμικού SPSS Statistics (Version 21.0). Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί ότι η στατιστική ανάλυση των δεδομένων περιλαμβάνει περιγραφική στατιστική, δηλαδή την εξαγωγή συχνοτήτων, ποσοστών, μέσες τιμές κ.α. Στις περιπτώσεις των ερωτήσεων κλίμακας Likert χρησιμοποιήθηκε το μέτρο του αριθμητικού σταθμικού μέσου.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ενότητα 1 - Ειδικές Ερωτήσεις

E1. Ποιά είναι η γνώμη σας σχετικά με το γενικό επίπεδο φορολογικής επιβάρυνσης στη χώρα μας; (ΜΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗ)

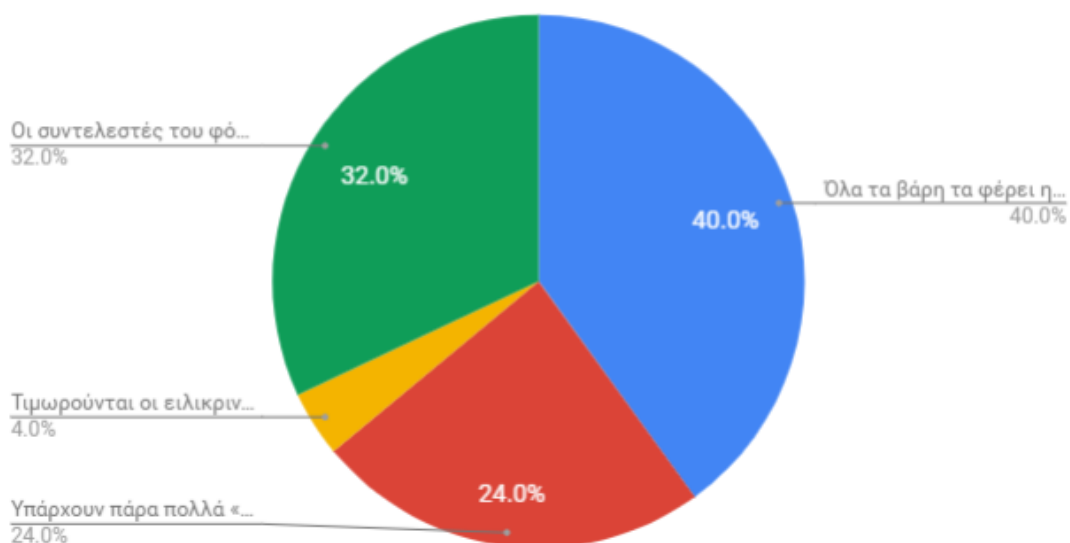

Με σκοπό να παρατηρηθούν οι απαντήσεις των ατόμων που έλαβαν μέρος στην έρευνα είναι απαραίτητο να παρατηρηθούν οι εικόνα 1, καθώς και ο πίνακας 1 που τις συνοδεύει. Έτσι παρατηρείται πως το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (92%) συμφωνεί απόλυτα, ότι πως το ποσοστό φορολόγησης στη χώρα μας είναι πολύ υψηλό έως αρκετά υψηλό, ενώ μόλις το 8% το βρίσκει κανονικό.

E2. Οι παρακάτω πέντε φράσεις χαρακτηρίζουν κυρίως το φορολογικό σύστημα.

Το **1** δηλώνει, δεν συμφωνώ καθόλου, το **2** συμφωνώ λίγο, το **3** συμφωνώ αρκετά, το **4** συμφωνώ πολύ και το **5** συμφωνώ πάρα πολύ.

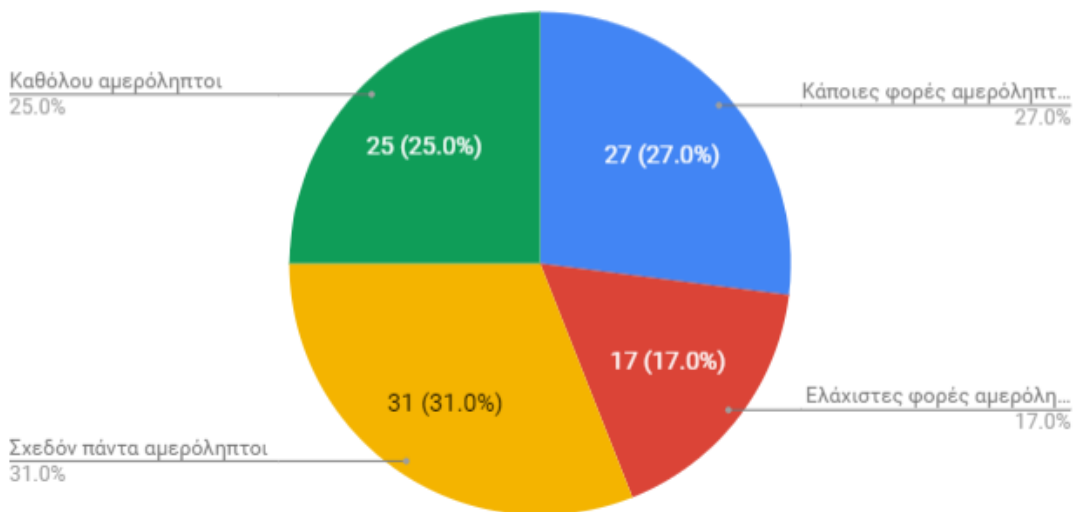
Count of EE2. Οι παρακάτω πέντε φράσεις χαρακτηρίζουν κυρίως το φορολογικό σύστημα.

Για ευκολία της επεξεργασίας αθροίστηκαν οι απαντήσεις από αρκετά έως πάρα πολύ. Το 40% των ερωτηθέντων θεωρεί πως τα βάρη τα επομίζεται η μεσαία τάξη, το 32% βρίσκει τους συντελεστές φορολόγησης υψηλούς, ενώ το 24% θεωρεί πως υπάρχουν πολλά «παραθυράκια». Υπάρχει κι ένα 4% που θεωρεί πως τιμωρούνται οι ειλικρινείς.

E3. Κάποιοι ερωτώμενοι εκτιμούν ότι οι φορολογικοί έλεγχοι που διεξάγονται είναι αμερόληπτοι ενώ κάποιοι άλλοι πιστεύουν ότι υπάρχει κάποια μορφή οικονομικής συνδιαλλαγής. Δηλαδή, ότι οι ελεγκτές έναντι κάποιας αμοιβής δέχονται να συγκαλύψουν παρατυπίες ή παραβάσεις του κώδικα. Ποιά είναι η προσωπική σας άποψη; (ΜΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗ)

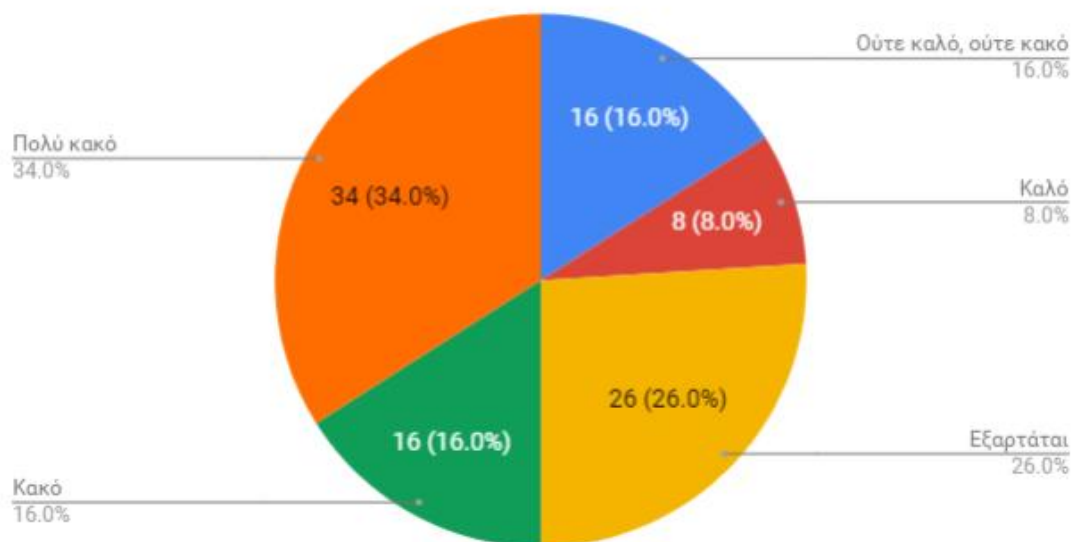
Count of EE3. Κάποιοι ερωτώμενοι εκτιμούν ότι οι φορολογικοί έλεγχοι που διεξάγονται είναι αμερόληπτοι ενώ κάποιοι άλλοι πιστεύουν ότι υπάρχει κάποια μορφή οικονομικής συνδιαλλαγής...

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως το μεγαλύτερο ποσοστό, σχεδόν το 69% θεωρούν τους φορολογικούς ελέγχους καθόλου ή ελάχιστα αμερόληπτους, ενώ μόλις το 31% σχεδόν πάντα αμερόληπτους.

E4. Πόσο καλό ή πόσο κακό πιστεύετε ότι είναι να κρύβει ένας φορολογούμενος ένα μικρό μέρος του εισοδήματός του; (ΜΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗ)

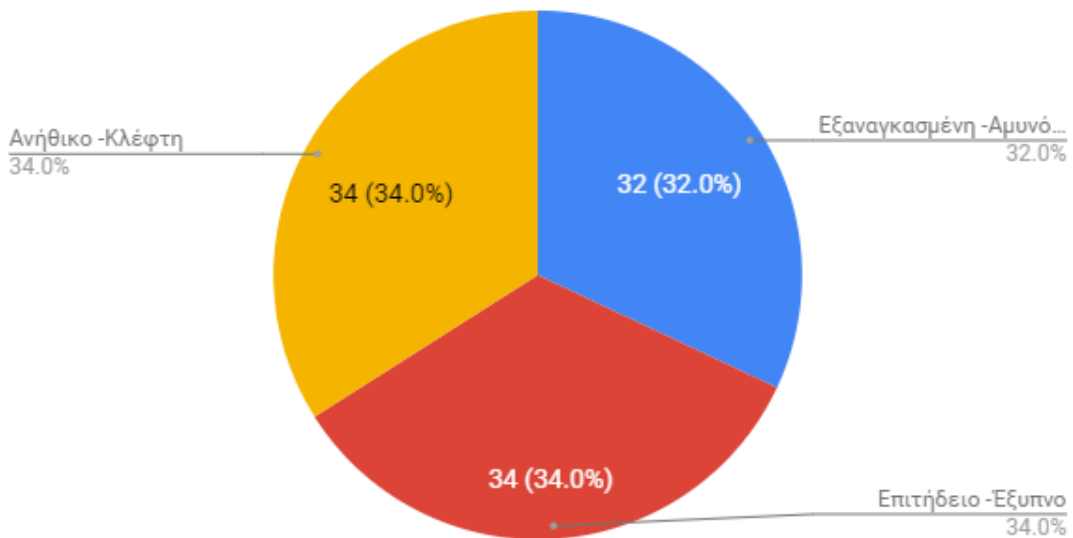
Count of EE4. Πόσο καλό ή πόσο κακό πιστεύετε ότι είναι να κρύβει ένας φορολογούμενος ένα μικρό μέρος του εισοδήματός του...

Το 34% πιστεύει ότι το να κρύβεις μέρος του εισοδήματός σου είναι πολύ κακό. Το 26% ωστόσο πιστεύει πως εξαρτάται από τις συνθήκες, ενώ υπάρχει κι ένα 16% που δεν το βρίσκει ούτε κακό ούτε καλό κι ένα 8% που υποστηρίζει ότι είναι καλό!

E5. Πώς θα χαρακτηρίζατε κάποιον που φοροδιαφεύγει συνειδητά

Count of EE5. Πώς θα χαρακτηρίζατε κάποιον που φοροδιαφεύγει συνειδητά

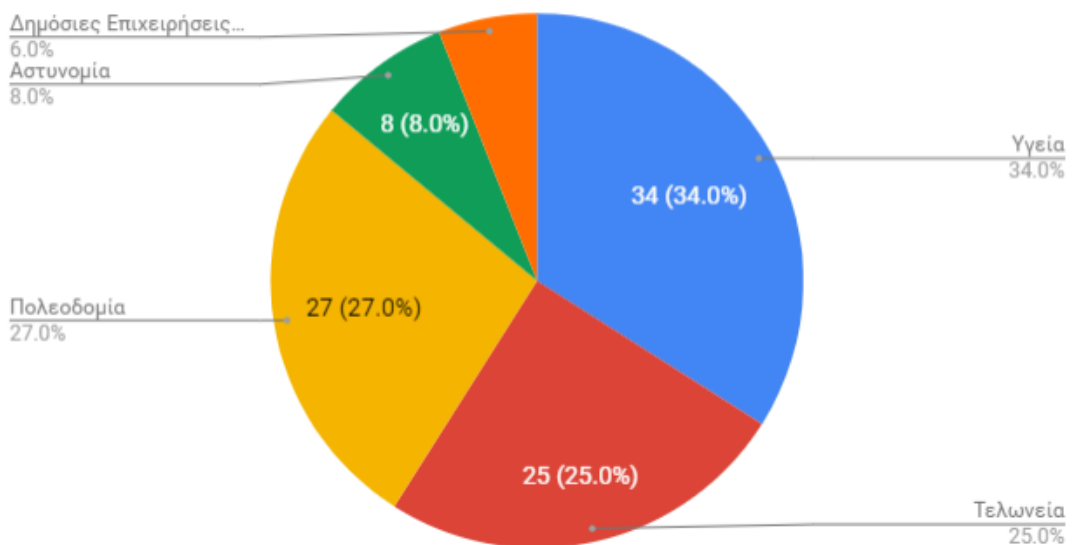

Οι επιλογές είναι σχεδόν ισόβαθμες, αφού το 34% θεωρεί τον φοροφυγά ανήθικο-κλέφτη αλλά και επιτήδειο-έξυπνο, ενώ το 32% εξαναγκαζόμενο-αμυνόμενο.

Ε6. Βαθμολογήστε τις παρακάτω υπηρεσίες. Πόσο συχνά θεωρείτε εσείς ότι εμφανίζεται το φαινόμενο της οικονομικής συνδιαλλαγής:

Βαθμολογήστε 1: καθόλου, 2: λίγο, 3: αρκετά, 4: πολύ, 5: πάρα πολύ.

Count of EE6. Βαθμολογήστε τις παρακάτω υπηρεσίες. Πόσο συχνά θεωρείτε εσείς ότι εμφανίζεται το φαινόμενο της οικονο...

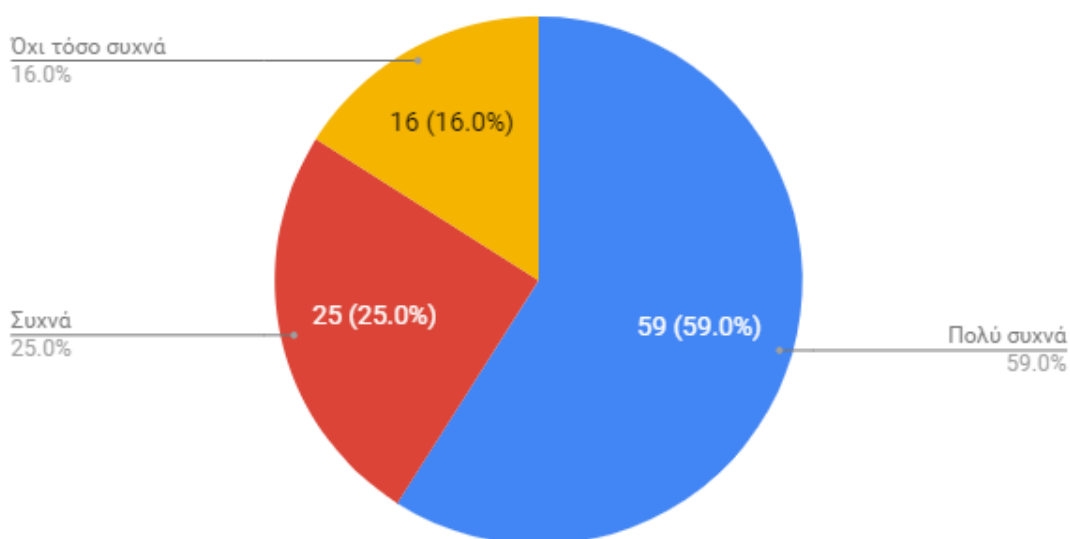

Για ευκολία της επεξεργασίας αθροίστηκαν οι απαντήσεις από αρκετά έως πάρα πολύ. Παρατηρείται από το διάγραμμα και τον πίνακα, πως το μεγαλύτερο ποσοστό των

ερωτηθέντων (34%) θεωρεί πως το φαινόμενο της οικονομικής συναλλαγής εμφανίζεται στον τομέα της υγείας, ακολουθεί ο τομέας της πολεοδομίας σε ποσοστό 27%, ενώ τα τελωνεία κατά 25% κι η αστυνομία σε μικρότερο ποσοστό (8%).

E7. Πόσο συχνά σας έχει τύχει να σας προτείνουν χαμηλότερη τιμή αν αγοράζατε ένα προϊόν/υπηρεσία χωρίς απόδειξη; (ΜΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗ)

Count of EE7. Πόσο συχνά σας έχει τύχει να σας προτείνουν χαμηλότερη τιμή αν αγοράζατε ένα προϊόν/υπηρεσία χωρίς...

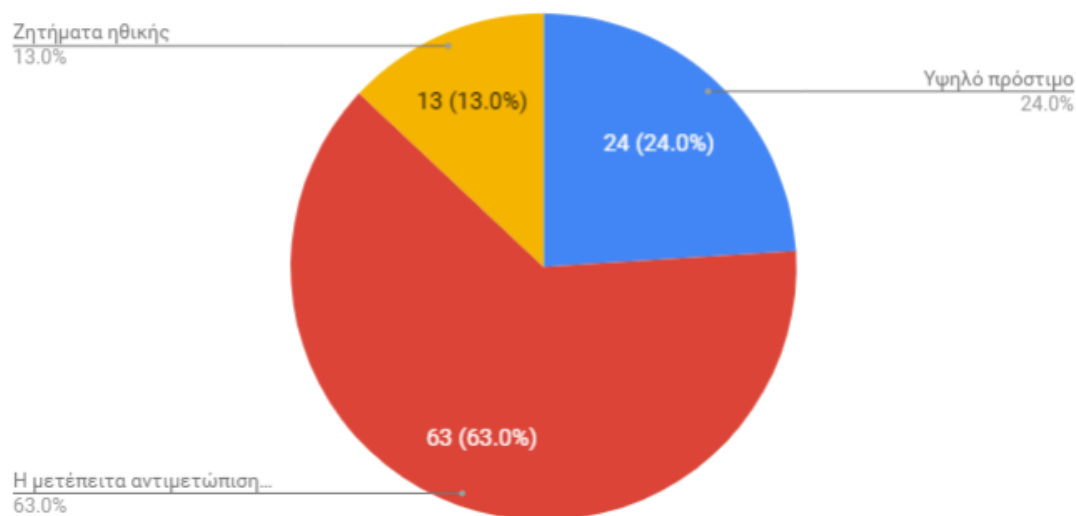

Έχει τύχει να αγοράσουν ένα προϊόν με μικρότερη αξία αλλά χωρίς απόδειξη πολύ συχνά (59%), συχνά (25%) και λιγότερο συχνά για το 16%.

E8. Βαθμολογήστε τους παρακάτω παράγοντες που αποθαρρύνουν τους πολίτες να φοροδιαφύγουν ανάλογα με το βαθμό σημαντικότητας:

Βαθμολογήστε 1: καθόλου, 2: λίγο, 3: αρκετά, 4: πολύ, 5: πάρα πολύ.

Count of EE8. Βαθμολογήστε τους παρακάτω παράγοντες που αποθαρρύνουν τους πολίτες να φοροδιαφύγουν ανάλογα με το βαθμό σημαντικότητας: 1: καθόλου, 2: λίγο, 3: αρκετά, 4: πολύ, 5: πάρα πολύ.

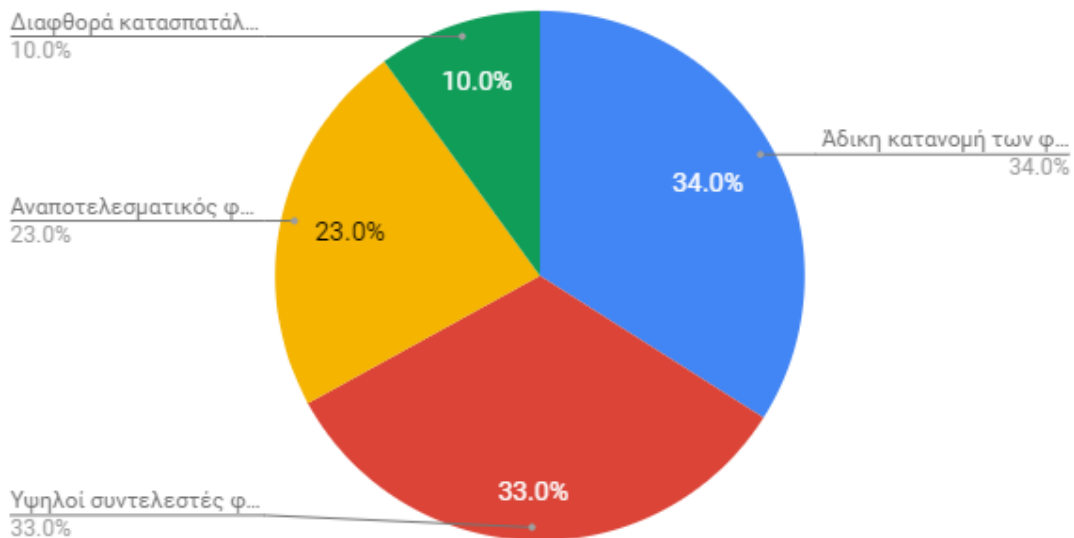
Για ευκολία της επεξεργασίας και σ αυτή την ερώτηση, αθροίστηκαν οι απαντήσεις από αρκετά έως πάρα πολύ. Παρατηρείται από το διάγραμμα και τον πίνακα, πως το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (63%) βρίσκει την μετέπειτα αντιμετώπιση των φορολογικών οργάνων αποτρεπτική, ενώ το 24% φοβάται το υψηλό πρόστιμο. Υπάρχει κι ένα ποσοστό της τάξεως του 13% που βάζει τα ζητήματα ηθικής σε προτεραιότητα.

E9. Πόσο κατά τη γνώμη σας ευθύνεται κάθε ένα από τα παρακάτω την ύπαρξη υψηλού ποσοστού φοροδιαφυγής στην Ελλάδα

Βαθμολογήστε 1: καθόλου, 2: λίγο, 3: αρκετά, 4: πολύ, 5: πάρα πολύ.

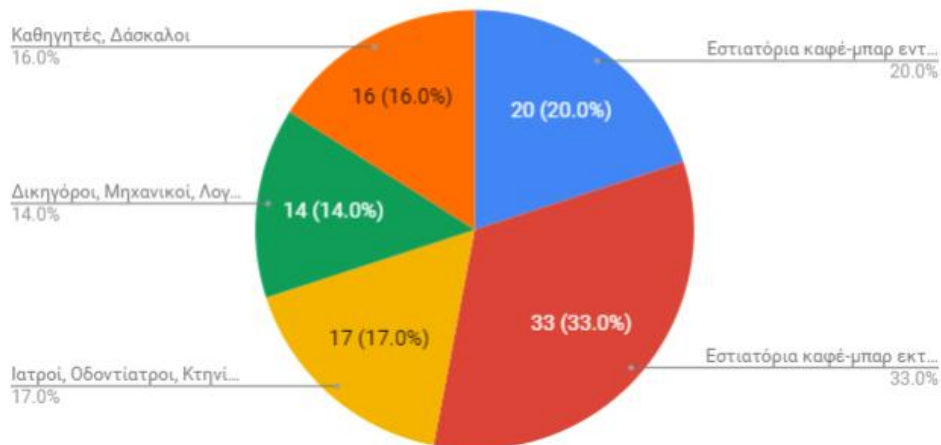
Count of EE9. Πόσο κατά τη γνώμη σας ευθύνεται κάθε ένα από τα παρακάτω την ύπαρξη υψηλού ποσοστού φοροδιαφυ...

Η άδίκη κατανομή των φόρων θεωρείται η μεγαλύτερη αιτία φοροδιαφυγής, με την ύπαρξη των υψηλών συντελεστών φορολόγησης να έπεται (33%). Ο αποτελεσματικός φορολογικός έλεγχος επιβαρύνει την κατάσταση κατά 23% περίπου, ενώ ένα 10% θεωρεί την κατασπατάληση δημοσίου χρήματος και τη διαφθορά εξίσου σημαντικούς παράγοντες.

E10. Με ποια συχνότητα οι παρακάτω επιχειρήσεις σας δίδουν αποδείξεις για αγαθά ή υπηρεσίες που σας Παρέχουν. Βαθμολογήστε από 1-ποτέ μέχρι 5-πάντα

Count of EE10. Με ποια συχνότητα οι παρακάτω επιχειρήσεις σας δίδουν αποδείξεις για αγαθά ή υπηρεσίες που σας Παρέχουν Βαθμολογήστε από 1-ποτέ μέχρι 5-πάντα

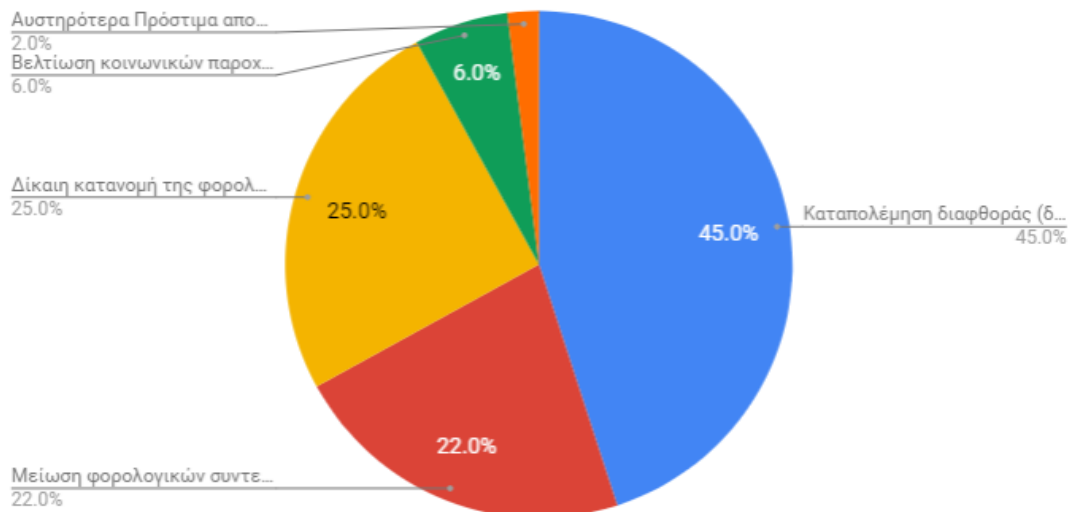
Για ευκολία της επεξεργασίας αθροίστηκαν οι απαντήσεις με βαθμολογία από 3 μέχρι

5. Παρατηρείται από το διάγραμμα και τον πίνακα, πως το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (33%) πιστεύει πως τα εστιατόρια-καφέ εκτός πόλεως παρέχουν αποδείξεις σε μεγαλύτερη συχνότητα, με τα εστιατόρια-καφέ εντός πόλεως να ακολουθούν (20%). Το 17% επιλέγει τις ιατρικές υπηρεσίες, ακολουθούν σε ποσοστό 16% οι εκπαιδευτικοί και το μικρότερο ποσοστό, μόλις 14% δικηγόροι, μηχανικοί, λογιστές και τεχνίτες.

E11. Πόσο κατά τη γνώμη σας θα συντελούσε ένα από τα παρακάτω στη μείωση της φοροδιαφυγής

Βαθμολογήστε 1: καθόλου, 2: λίγο, 3: αρκετά, 4: πολύ, 5: πάρα πολύ..

Count of EE11. Πόσο κατά τη γνώμη σας θα συντελούσε ένα από τα παρακάτω στη μείωση της φοροδιαφυγής - Βαθμολογήστε 1: καθόλου, 2: λίγο, 3: αρκετά, 4: πολύ, 5: πάρα πολύ..

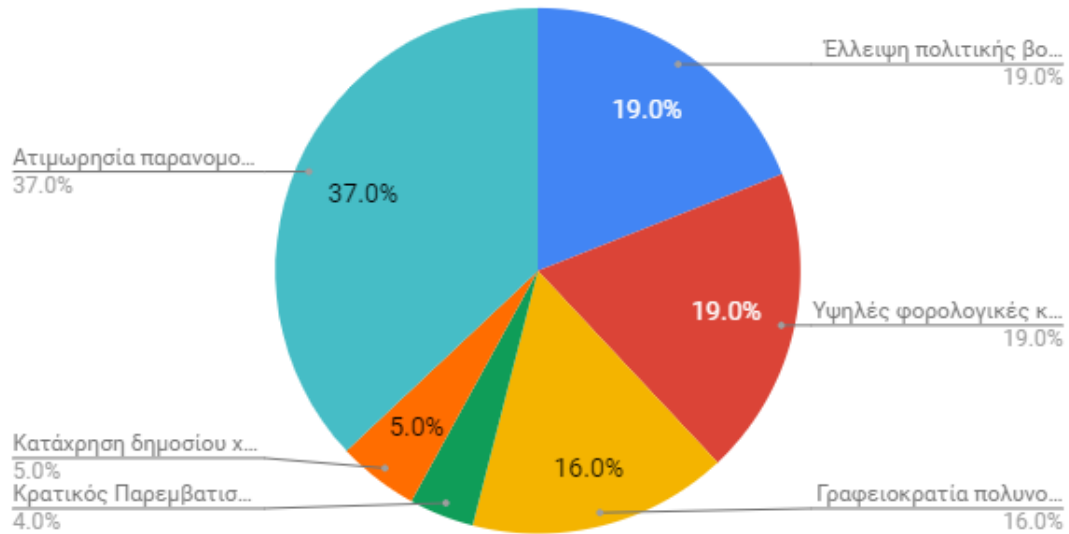

Με ομαδοποιημένες τις απαντήσεις από αρκετά έως πάρα πολύ. Παρατηρείται από το διάγραμμα και τον πίνακα, πως το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (45%) πιστεύει πως θα βοηθούσε η καταπολέμηση της κρατικής διαφθοράς, το 25% υποστηρίζει την δικαιότερη κατανομή της φορολογικής επιβάρυνσης και το 22% ζητά μείωση των φορολογικών συντελεστών.

E12. Για ποιο λόγο πιστεύετε ότι είναι δύσκολο να καταπολεμηθούν τα φαινόμενα φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας στη χώρα μας;

Βαθμολογήστε 1: καθόλου, 2: λίγο, 3: αρκετά, 4: πολύ, 5: πάρα πολύ.

Count of EE12. Για ποιο λόγο πιστεύετε ότι είναι δύσκολο να καταπολεμηθούν τα φαινόμενα φοροδιαφυγής και της οικον...

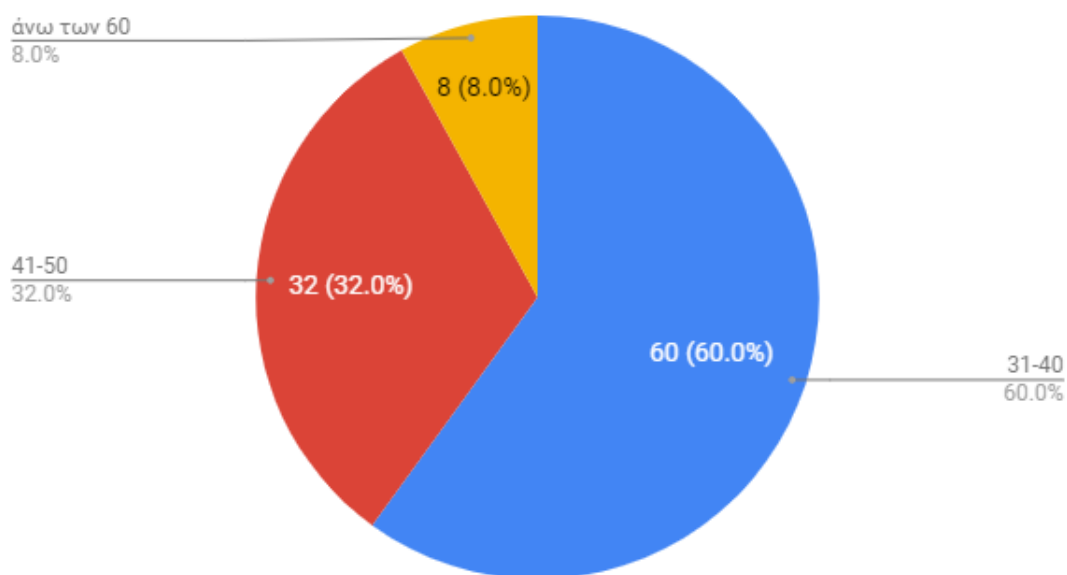

Με ομαδοποιημένες τις απαντήσεις από αρκετά έως πάρα πολύ. Παρατηρείται από το διάγραμμα και τον πίνακα, πως το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (37%) πιστεύει πως η ατιμωρησία αυτών που παρανομούν λειτουργεί υπέρ της φοροδιαφυγής, ενώ το (19%) θεωρεί εξίσου την έλλειψη πολιτικής βούλησης με τις υψηλές φορολογικές εισφορές σοβαρό λόγο μη αντιμετώπισης της. Έπεται σε ποσοστό 16% η γραφειοκρατία-πολυνομία, με την κατάχρηση δημοσίου χρήματος σε μόλις 5%.

Ενότητα 2 - Δημογραφικά Στοιχεία

E13. Ηλικία

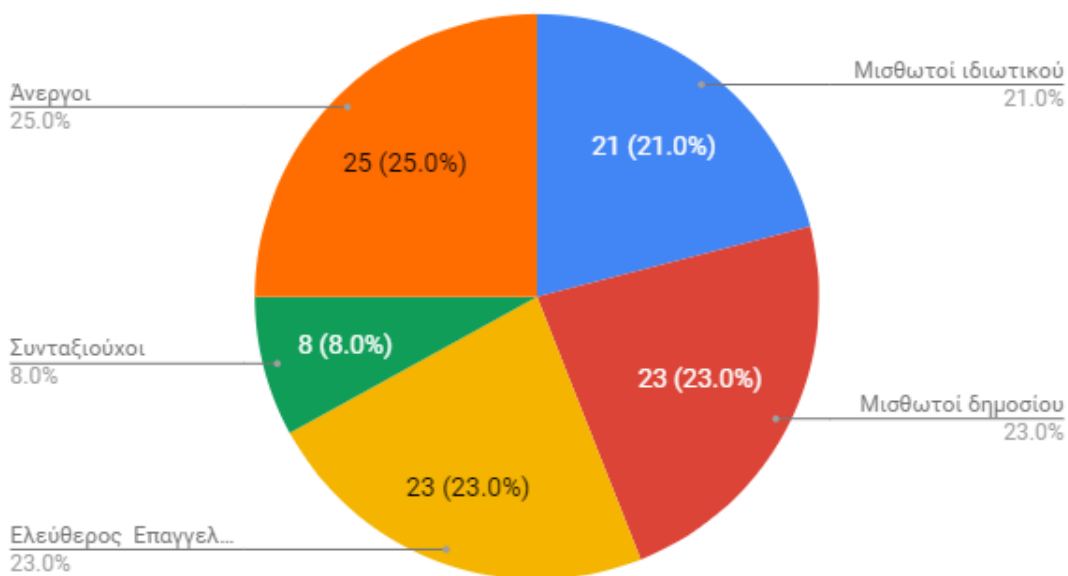
Count of ΕΕ13. Ποια η Ηλικία σας ;

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων ανήκουν στο ηλικιακό γκρουπ των 31-40, ενώ ένα ποσοστό 32% στην ηλικιακή ομάδα των 41-50. Οι άνω των 60 ακολουθούν σε μικρότερο ποσοστό.

E14. Ποια η επαγγελματική σας κατάσταση;

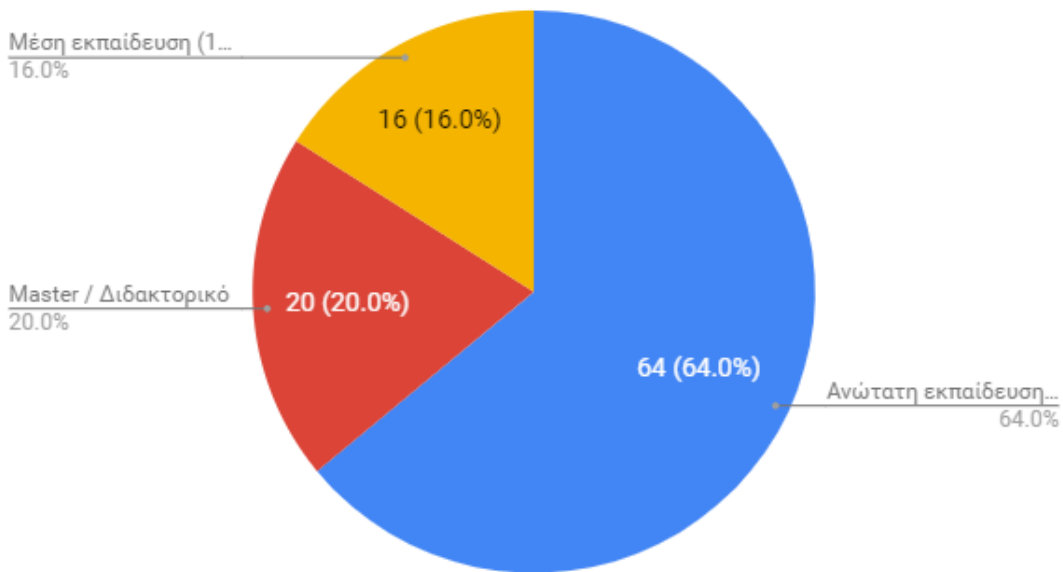
Count of ΕΕ14. Ποια η επαγγελματική σας κατάσταση;

Το 23% των ερωτηθέντων είναι μισθωτοί δημοσίου, το 23% ελεύθεροι επαγγελματίες, το 25% άνεργοι και το 8% συνταξιούχοι και το 21% μισθωτοί ιδιωτικού τομέα.

E15. Εκπαίδευση

Count of EE15. Εκπαίδευση

Η πλειοψηφία (64%) έχει σπουδές ανώτατης εκπαίδευσης, το 20% κατέχει Μάστερ/Διδακτορικό ενώ μόλις του 16% είναι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Συνέπειες και Δράσεις κατά της Φοροδιαφυγής

4.1 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ

Οι συνέπειες της φοροδιαφυγής είναι πολλές και δυσκολεύουν σε μεγάλο βαθμό την υλοποίηση των στόχων της οικονομικής πολιτικής καθώς επίσης και τη σωστή λειτουργία της οικονομίας.

- Προκαλεί άδικη κατανομή των φορολογικών βαρών. Αρχικά πρέπει να πούμε πως δεν είναι όλοι οι φορολογούμενοι διατεθειμένοι να μη ακολουθήσουν το νόμο, όμως είναι σίγουρο πως δεν είναι δυνατόν όσοι φοροδιαφεύγουν να έχουν όλοι ίδιες δυνατότητες παραβίασης. Το κράτος με τη σειρά του μη μπορώντας να αναπληρώσει τα έσοδα που θα έπρεπε να είχε και δεν τα έχει λόγω της φοροδιαφυγής αναγκάζεται να διατηρεί υψηλότερους φορολογικούς συντελεστές από αυτούς που ενδεχομένως επιθυμούσε, αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι συνεπείς φορολογούμενοι να έχουν επιβολή πρόσθετων βαρών.
- Μειώνει τη δυνατότητα άντλησης φορολογικών εσόδων από το κράτος και κατά επέκταση περιορίζει τη δυνατότητα χρηματοδότησης των δαπανών του. Το κράτος θα πρέπει να βρει λύση στη μείωση αυτή εσόδων, είτε αυξάνοντας το συντελεστή

του φόρου με αποτέλεσμα να επιβαρύνει τους νόμιμους ακόμα περισσότερο, είτε θα πρέπει να περιορίσει κάποιες από τις δραστηριότητες του. Ένας άλλος τρόπος είναι να καλύψει τις ανάγκες με μη ενδεδειγμένα μέσα όπως ενδεικτικά είναι η έκδοση νέου χρήματος ή η σύναψη δανείων για κάλυψη τρεχουσών δανείων. Όλα αυτά μπορούν να προκαλέσουν σημαντικά για όλη την οικονομία προβλήματα λόγω συνεχούς ελλείμματος στον προϋπολογισμό, συνεχή προσφυγή σε δανεισμό και διόγκωση δημοσίου χρέους, έτσι είναι πιθανό να υπάρξουν δυσμενείς επιδράσεις στη σταθερότητα του εθνικού εισοδήματος.

- Μειώνει την αποτελεσματικότητα των φορολογικών μέτρων που λαμβάνονται για την επίτευξη των στόχων της οικονομικής πολιτικής. Είναι προφανές πως όσο μεγαλύτερη είναι η φοροδιαφυγή τόσο μικρότερη είναι η δυνατότητα παρέμβασης του κράτους και η αποτελεσματικότητα των μέτρων φορολογικής πολιτικής.
- Διαταράσσει τους όρους ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων. Η φορολογία αποτελεί για τις επιχειρήσεις ένα σεβαστό μέρος του συνολικού κόστους, προφανές είναι ότι οι επιχειρήσεις που φοροδιαφεύγουν βρίσκονται σε πλεονεκτική θέση έναντι των ανταγωνιστριών εταιριών που δεν φοροδιαφεύγουν. Με αυτό το τρόπο μπορούν να πουλήσουν τα προϊόντα τους σε τιμές χαμηλότερες από τις ανταγωνίστριες εταιρίες και έτσι ένα μέρος των πελατών των ανταγωνιστριών εταιριών να το κερδίσουν εκείνες που φοροδιαφεύγουν.
- Δεδομένου ότι η φοροδιαφυγή είναι συνήθως ευκολότερη στους αμέσους φόρους, το κράτος αν δε καταφέρει να την περιορίσει θα στραφεί με μεγαλύτερη βαρύτητα στους έμμεσους φόρους από ότι θα έκανε σε περίπτωση μη ύπαρξης του φαινομένου της φοροδιαφυγής. Συνέπεια της πολιτικής αυτής είναι η αύξηση της επιβάρυνσης των μεσαίων και χαμηλών εισοδηματικών τάξεων και η μείωση της προοδευτικότητας του φορολογικού συστήματος.
- Η συνείδηση των φορολογούμενων που είναι συνεπείς απέναντι στο κράτος μπορεί να επηρεαστεί αρνητικά και να έχει ως αποτέλεσμα την εξάπλωση της φοροδιαφυγής και όχι την καταπολέμηση της.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι δυσμενείς επιδράσεις της φοροδιαφυγής είναι πολλές αλλά και σημαντικές. Ο περιορισμός του φαινομένου στην Ελλάδα καθώς και σε άλλες χώρες είναι πρωταρχικός στόχος της οικονομικής πολιτικής. Παρόλα

αυτά έχουν τυπωθεί και απόψεις που αναφέρουν τη φοροδιαφυγή ως ένα φαινόμενο που αυξάνει τις δυνατότητες αποταμίευσης των πολιτών και των επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα την επιτάχυνση του ρυθμού ανάπτυξης, ακόμα πως αποτρέπει την υπέρμετρη φορολογική επιβάρυνση. Πιο ακραίες απόψεις υποστηρίζουν ότι η φοροδιαφυγή έχει θετική επίδραση ακόμα και στον κρατικό προϋπολογισμό.

4.2 ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ

Για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, η ΓΓΠΣ δραστηριοποιείται σε μια πληθώρα δράσεων:

- Στην εξαγωγή καταστάσεων προς έλεγχο και διασταυρώσεις. Η ΓΓΠΣ υποστηρίζει το ελεγκτικό έργο των υπηρεσιών του υπουργείου εξάγοντας πλήθος καταστάσεων προς έλεγχο βάσει κριτηρίων, καθώς και διασταυρώσεων. Οι σημαντικότερες σχετικές δράσεις του τελευταίου έτους είναι:
    - Καταστάσεις μη υποβολής περιοδικής δήλωσης ΦΠΑ για τα έτη 2010 και 2011.
    - Διάφορες διασταυρώσεις οφειλετών με Περιουσιολόγιο. Αποστολές σχετικών ατομικών προσκλήσεων.
    - Επιχειρήσεις με σημαντικές διαφορές οικονομικών στοιχείων μεταξύ χρήσεων
    - Διασταύρωση Οριστικών Δηλώσεων Φόρου Μισθωτών Υπηρεσιών (έντυπο Ε7) και του Β' αντιτύπου των Βεβαιώσεων Αποδοχών για Υπηρεσίες Δημοσίου, με εισοδήματα από μισθωτές υπηρεσίες και συντάξεις Οικονομικών ετών 2008-2010.
    - Διασταυρωτικοί έλεγχοι των δηλωθέντων παραδόσεων από Ελληνικές επιχειρήσεις, προς αντίστοιχες του εξωτερικού.
    - Διάφορες καταστάσεις με στοιχεία μητρώου και δηλώσεων συγκεκριμένων κατηγοριών επιτηδευματιών και περιοχών για ΣΔΟΕ.
    - Διασταύρωση Επιχειρηματικής Αμοιβής.
    - Εντοπισμός μη πληρωμής τελών κυκλοφορίας ετών.
    - Πλήθος άλλων διασταυρώσεων, ελέγχων και καταστάσεων που ζητούνται από τις φορολογικές και ελεγκτικές υπηρεσίες του Υπουργείου
- Επιπλέον διασταυρώσεις, όπως:
- Διασταύρωση επιχειρήσεων που περαίωσαν και δεν έχουν υποβάλει ΦΠΑ για οποιαδήποτε περαιωθείσα περίοδο.

- Διασταύρωση μη υποβολής ΦΠΑ ή/και Εισοδήματος με Δηλώσεις ΚΒΣ.
- Διασταύρωση επιχειρήσεων που περαίωσαν και δεν έχουν υποβάλει ΦΠΑ για οποιαδήποτε περαιωθείσα περίοδο.
- Καταστάσεις επιτηδευματιών που δεν αποδέχτηκαν την περαίωση βάσει διαφόρων κριτηρίων.
- Διασταύρωση στοιχείων διπλοτύπων απόδοσης ΦΜΥ που δηλώνονται στο Ε7 με το σύστημα εσόδων.
- Εντοπισμός Φυσικών προσώπων με σημαντική ακίνητη περιουσία, που δηλώνονται ότι εισπράττουν ενοίκια, αλλά δεν τα δηλώνουν ή δηλώνουν λιγότερα.
- Υλοποίηση βάσης δεδομένων ελεγκτικής αρμοδιότητας επιχειρήσεων.
- Εντοπισμός μη πληρωμής τελών κυκλοφορίας για το 2009.
- Αξιοποίηση δεδομένων του ΟΟΣΑ για εισοδήματα ελλήνων στο εξωτερικό.
- Επικαιροποίηση της διασταύρωσης όσων δεν έχουν υποβάλλει δήλωση Φ.Ε. οικ. έτους 2009 και τους δηλώνουν άλλοι ως εκμισθωτές. Εκτέλεση και για το 2010.
- Καταστάσεις επιχειρήσεων με επιστροφές ΦΠΑ ή που έχουν υποβάλει αίτημα, λόγω ενδοκοινοτικών παραδόσεων 2009 και 2010.
- Διαδικασία αξιολόγησης ορθής χρήσης του κωδικού ανάλωσης κεφαλαίου παλαιότερων ετών στις ηλεκτρονικές δηλώσεις εισοδήματος.
- Διασταύρωση στοιχείων εισαγωγών (τελωνεία) και ενδοκοινοτικών αποκτήσεων (VIES) για περιπτώσεις ασυμφωνιών. Απαιτείται συνεργασία των αρμοδίων διευθύνσεων για να προσδιοριστεί ο μηχανισμός.
- Στην υποστήριξη με δεδομένα και εφαρμογές των ομάδων αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής που έχει δημιουργήσει το Υπουργείο.
- Στην πραγματοποίηση τακτικών συνεδριάσεων της επιτελικής ομάδας ηλεκτρονικών διασταυρώσεων για το σχεδιασμό τους και την παρακολούθηση των αποτελεσμάτων.
- Στην αποστολή ηλεκτρονικών ή έγγραφων ειδοποιήσεων για επερχόμενες φορολογικές υποχρεώσεις ή υποχρεώσεις που δεν υλοποιήθηκαν.
- Στην αποστολή προσωποποιημένης αναφοράς στους προϊστάμενους των ΔΟΥ για τα αποτελέσματα της ημέρας.

- Στη δημιουργία σχέσεων διαλειτουργικότητας με ποικίλους φορείς για τη συλλογή δεδομένων οικονομικού ενδιαφέροντος (τράπεζες, ταμεία ασφάλισης, δικηγορικοί σύλλογοι, ΤΕΕ κ.α.).
- Στη δημιουργία και αξιοποίηση συστήματος καταγραφής και παρακολούθησης των αποτελεσμάτων των διασταυρώσεων, μέσω της οποίας είναι εφικτό ανά πάσα στιγμή να γνωρίζει το Υπουργείο την πρόοδο της αξιοποίησης των αποτελεσμάτων των διασταυρώσεων.

Αναφερθήκαμε στις δράσεις της ΓΓΠΣ όμως θα ήταν παράληψη να μη αναφέρουμε μια ακόμη πρόταση για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής.

Οι Έλληνες κάνουν περιορισμένη χρήση των πιστωτικών αλλά και των χρεωστικών τους καρτών. Εξίσου σημαντικό είναι πως η χώρα μας να είναι η μοναδική χώρα στην Ευρώπη όπου χρησιμοποιούνται περισσότερο οι πιστωτικές κάρτες έναντι των χρεωστικών καρτών για πληρωμές. Επιπλέον χρήση καρτών δε γίνεται από μεγάλο μέρος του πληθυσμού της χώρας για μικρά ποσά πληρωμών. Θα μπορούσαμε ως χώρα να επιδιώξουμε την αύξηση της χρήσης, προκειμένου να περιοριστεί το φαινόμενο της φοροδιαφυγής. Αρκεί να χαμήλωνε το όριο της υποχρεωτικής χρήσης καρτών για τη διεκπεραίωση συναλλαγών.

Για παράδειγμα, χρησιμοποιώντας κάρτα η έκδοση απόδειξης είναι ουσιαστικά υποχρεωτική για τον πωλητή. Επιπλέον, μπορεί να γίνει ευκολότερα έλεγχος στις δαπάνες των καταναλωτών και να εντοπισθούν φοροφυγάδες που κάνουν, όμως, υψηλές δαπάνες.

«Γιατί όμως τα μετρητά είναι ακόμα κυρίαρχα στις συναλλαγές; Συνοπτικά θα ξεκινούσαμε από το ίδιο το κράτος που μόλις πρόσφατα έχει αρχίσει να μειώνει τη χρήση μετρητών στις συναλλαγές του με τους πολίτες και επιχειρήσεις, το κόστος της συναλλαγής από πλευράς εμπόρου καθώς και ότι αποτελεί αντικίνητρο για τον καταναλωτή το ότι οι συναλλαγές με κάρτες χρησιμοποιούνται ως τεκμήριο διαβίωσης.»

4.3 ΠΟΙΝΕΣ ΓΙΑ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

«Όποιος δεν καταβάλλει τα βεβαιωμένα στις δημόσιες οικονομικές υπηρεσίες (Δ.Ο.Υ.) και τα τελωνεία χρέη προς το Δημόσιο, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, τις επιχειρήσεις και τους οργανισμούς του ευρύτερου δημόσιου τομέα για

χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των τεσσάρων μηνών, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης:

Α) έως ένα έτος, εφόσον το συνολικό χρέος από κάθε αιτία, συμπεριλαμβανομένων των κάθε είδους τόκων ή προσαυξήσεων μέχρι την ημερομηνία σύνταξης του πίνακα χρεών, που αναφέρεται στην παράγραφο 5, υπερβαίνει το ποσό των πέντε χιλιάδων (5.000) ευρώ.

Β) έξι τουλάχιστον μηνών, εφόσον το συνολικό χρέος, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην ανωτέρω περίπτωση α', υπερβαίνει το ποσό των δέκα χιλιάδων (10.000) ευρώ.

Γ) ενός τουλάχιστον έτους, εφόσον το συνολικό χρέος, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην ανωτέρω περίπτωση α', υπερβαίνει το ποσό των πενήντα χιλιάδων (50.000) ευρώ.

Δ) τριών τουλάχιστον ετών, εφόσον το συνολικό χρέος, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην ανωτέρω περίπτωση α', υπερβαίνει το ποσό των εκατόν πενήντα χιλιάδων (150.000) ευρώ.

Χρόνος τέλεσης του αδικήματος είναι το χρονικό διάστημα από την παρέλευση των τεσσάρων μηνών μέχρι τη συμπλήρωση χρόνου αντίστοιχου με το 1/3 της κατά περίπτωση προβλεπόμενης προθεσμίας παραγραφής.

Η ποινική δίωξη ασκείται ύστερα από αίτηση του προϊσταμένου της Δ.Ο.Υ. ή του Τελωνείου προς τον Εισαγγελέα Πρωτοδικών της έδρας τους, που συνοδεύεται υποχρεωτικά από πίνακα χρεών, συμπεριλαμβανομένων των κάθε είδους τόκων ή προσαυξήσεων.

Η πράξη μπορεί να κριθεί ατιμώρητη, εάν το ποσό που οφείλεται εξοφληθεί μέχρι την εκδίκαση της υπόθεσης σε οποιονδήποτε βαθμό. Εμφάνιση μάρτυρα που θα βεβαιώνει τις οφειλές. Η εμφάνιση του μάρτυρα στο ακροατήριο δεν είναι υποχρεωτική, εφόσον έχει λάβει χώρα έγγραφη ενημέρωση του αρμόδιου εισαγγελέα ή του δικαστηρίου εκ μέρους της Δ.Ο.Υ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην παραπάνω εργασία έγινε παρουσίαση των φαινομένων καθώς επίσης και των αιτίων ύπαρξης της φοροδιαφυγής, της φοροαποφυγής και της παραοικονομίας.

Η παραοικονομία αποτελεί τις οικονομικές δραστηριότητες που δημιουργούν προστιθεμένη αξία και άρα θα έπρεπε να περιλαμβάνονται στο εθνικό εισόδημα, αλλά δεν καταγράφονται από τις αρμόδιες εθνικές υπηρεσίες μέτρησης. Δημιουργούνται έτσι στρεβλώσεις σε ότι αφορά την οικονομική διάρθρωση, τη διανομή στο εισόδημα, τη δημοσιονομική κατάσταση, την παραγωγικότητα και τη διεθνή ανταγωνιστικότητα της χώρας και κατά συνέπεια δημιουργείται εσφαλμένη εικόνα μεγεθών όπως του πληθωρισμού, του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης και του ποσοστού της ανεργίας.

Αποτελεί λοιπόν ένα σύνθετο φαινόμενο και οφείλεται σε κυβερνητικές ενέργειες, στη φορολογία και ρυθμίσεις γύρω από αυτή καθώς και στην μη σωστή λειτουργία των δημόσιων θεσμών.

Συνεπώς, είναι αναγκαίο να επιλεγούν μέτρα που να αυξήσουν σημαντικά τα κίνητρα ώστε να μεταφερθεί η παραγωγή από την ανεπίσημη στην επίσημη οικονομία. Μόνο τότε η μείωση της σκιάδους οικονομίας θα είναι μια ευλογία για το σύνολο της οικονομίας.

Η παραοικονομία συνδέεται άμεσα και με το πρόβλημα της διαφθοράς. Όποιος κατέχει θέση που ασκεί δημόσια εξουσία, μπαίνει στον πειρασμό να την χρησιμοποιήσει προς όφελος του. Η διαφθορά είναι ένα φαινόμενο της καθημερινής ζωής στην Ελλάδα. Υπάρχει επίσης παντού στην Ευρώπη, λιγότερο ίσως στις Σκανδιναβικές χώρες. Στην Ελλάδα υπάρχει ο κακός συνδυασμός διαφθοράς και κακής διακυβέρνησης, με αποτέλεσμα ο έλληνας πολίτης ουσιαστικά να θεωρεί ότι παραβιάζεται η σύμβαση που έχει με την κυβέρνηση. ο έλληνας φορολογούμενος Δεν πιστεύει ότι αυτό που δίνει στο κράτος ως φόρο, το απολαμβάνει ως υπηρεσίες από αυτό.

Η φοροδιαφυγή είναι επίσης μέρος του εισοδήματος, το οποίο θα έπρεπε, σύμφωνα με την νομοθεσία, να δηλώνεται εθελοντικά στις φορολογικές αρχές και για κάποιο λόγο δεν δηλώνεται και δεν φορολογείται ενώ η φοροαποφυγή είναι η αποφυγή της καταβολής φόρου χρησιμοποιώντας μέσα και διαδικασίες που δεν καταστρατηγούν ούτε το πνεύμα ούτε και το γράμμα του νόμου και γι' αυτό δεν προβλέπονται νομικές συνέπειες. Κύριος σκοπός της καταπολέμησης της φοροδιαφυγής είναι η αύξηση των φορολογικών εσόδων μέσα από την δίκαιη

κατανομή των φορολογικών βαρών και τη δημιουργία φορολογικής συνείδησης μεταξύ των φορολογουμένων. Οι ερευνητές και οι οικονομολόγοι παρόλο που ερευνούν το θέμα της παραοικονομίας εδώ και δεκαετίες δεν έχουν καταλήξει στη βέλτιστη μεθοδολογική προσέγγιση της μέτρησης της. Υπάρχουν τρεις βασικές προσεγγίσεις για την μέτρηση της παραοικονομίας: η άμεση προσέγγιση που είναι έρευνα σε μικροοικονομικό επίπεδο διαμέσου ερωτηματολογίων και τη βοήθεια δομημένων συνεντεύξεων, η έμμεση προσέγγιση που χρησιμοποιεί μακροοικονομικούς δείκτες και τέλος στατιστικά και οικονομικά εργαλεία για τη μέτρηση της παραοικονομίας.

Όπως κάθε κυβέρνηση, έτσι και η ελληνική, βρίσκεται μπροστά σε μια μεγάλη πρόκληση. Την ανάληψη κατάλληλων μέτρων πολιτικής, για τη μείωση της παραοικονομίας, αλλά και την μετατροπή παραοικονομικών δραστηριοτήτων σε επίσημη οικονομία. Είναι δηλαδή αναγκαίο να επιλεγούν τέτοια μέτρα που να αυξήσουν σημαντικά τα κίνητρα ώστε να μεταφερθεί η παραγωγή από την ανεπίσημη οικονομία στην επίσημη οικονομία. Εφόσον μεγάλο τμήμα των εισοδημάτων που δημιουργούνται στην παραοικονομία επιστρέφονται σ' αυτή μέσω της δαπάνης σε αγαθά και υπηρεσίες, γι αυτό και η παραοικονομία θεωρείται εν μέρει ωφέλιμη.

Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, κυρίως το κοινωνικό, ο τρόπος που δαπανά τα έσοδα το κράτος, το φορολογικό σύστημα, η έλλειψη οργάνωσης του κρατικού μηχανισμού και της αγοράς, αναγκάζει έμμεσα τον φορολογούμενο, να χρησιμοποιεί αθέμιτους και παράνομους τρόπους, για να αποφύγει τη καταβολή των φόρων τους, με συνέπειες στην οικονομία, στην κοινωνία ακόμα και την δημόσια εικόνα της χώρας μας στο εξωτερικό.

Σήμερα στην Ελλάδα εκτός από μέτρα καταστολής, χρειάζεται μια σε βάθος αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου. Κάποιοι αναφέρονται στην καλλιέργεια φορολογικής συνείδησης. Η φορολογική συνείδηση αποτελεί ένα υποσύνολο μιας γενικότερης συνείδησης που είναι απαραίτητη σε κάθε αδυναμία της κοινωνικής συνείδησης. Εκεί βασίζεται και η άποψη ότι η παραοικονομία και η φοροδιαφυγή είναι ένα αντικοινωνικό φαινόμενο. Η κοινωνική συνείδηση δημιουργείται μέσα από την εκπαίδευση με την ευρεία έννοια του όρου.

Η απλοποίηση του φορολογικού συστήματος και η δίκαιη κατανομή φορολογικού βάρους θα βοηθήσει στη μείωση του προβλήματος

Η ανάγκη για άμεση ηλεκτρονική σύνδεση της κρατικής μηχανής είναι έντονη για να πραγματοποιείται άμεσα ενημέρωση και αυτόματος έλεγχος. Με αυτό τον

τρόπο μειώνεται και η γραφειοκρατία που πλήττει τη χώρα μας,. Η αναμόρφωση και κυρίως η απλοποίηση του φορολογικού συστήματος, καθώς και η δίκαιη κατανομή φορολογικού βάρους θα βοηθήσει στη μείωση του προβλήματος.

Τέλος είναι η έντονη ανάγκη για ενημέρωση, εκπαίδευση και μόρφωση των πολιτών για να μη λειτουργούν ατομικά σε βάρος τις περισσότερες φορές του κοινωνικού συνόλου, για την αποκατάσταση της χαμένης εμπιστοσύνης ανάμεσα στο κράτος και τους πολίτες του.

Γενικά, Το φορολογικό σύστημα της χώρας πρέπει να αλλάξει δομικά, ώστε να ενισχυθεί ο αναπτυξιακός και κοινωνικός ρόλος του, και να μειωθούν κατά το δυνατόν τα φαινόμενα που προαναφέραμε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία

Βαβούρας Ι, Μανώλας Γ, (2004), *Η παραοικονομία στην Ελλάδα και τον κόσμο*, εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα

Βαβούρας, Ι.Σ. (1990), *Παραοικονομία, Τεύχη Πολιτικής Οικονομίας, Ειδική Έκδοση 1*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα

Παλαιολόγου Ι, Κασσάρ Γ, (2003), *Εκτίμηση του μεγέθους της παραοικονομίας στην Ελλάδα 1960-2000*, ΣΠΟΥΔΑΙ, Τόμος 53, Τεύχος 3ο. Διαθέσιμο στο

http://digilib.lib.unipi.gr/spoudai/bitstream/spoudai/105/1/t53_n3_14to36.pdf

Καλυβιανάκης Κ.,(1993), *Φορολογικό Καθεστώς-Παραοικονομία Και Φοροδιαφυγή Στην Ελλάδα*, Αθήνα, εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ

Οικονόμου Δ., *Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού Και Οικονομική Ανάπτυξη*,

Εκδότης Library of AUEB-Kalitsunak. Διαθέσιμο στο

<http://www.google.gr/books?id=xYFTw2UhDgwC&printsec=frontcover&hl=el#v=onepage&q&f=false>

Γκουμπανιτσάς Γ, Οικονομική Ανάλυση του φαινομένου της φοροδιαφυγής,

Διαθέσιμο στο:

<https://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDsQFjAB&url=http%3A%2F%2Fold.phs.uoa.gr%2F~ahatzis%2FGoubanitsas.doc&ei=pOrU4W9BezW4gShwYHoAQ&usg=AFQjCNFIUWsZHVNm13Yel-OBiQbBkO-1VQ&sig2=VGcTWv1fj-HlbOEoTlvcUA>

Κανελλόπουλος, Κώστας Ν., Μελετητικής ομάδας ΚΕΠΕ, (1995), *Παραοικονομία Και Φοροδιαφυγή: μετρήσεις και οικονομικές επιπτώσεις*, Αθήνα

Μαρκίδης Κ.,(2013), *Φορολογική Συνείδηση: Το αντίδοτο στην κρίση*, IN B NEWS Διαθέσιμο στο <http://www.sigmalive.com/inbusiness/opinions/external/62996>

Νάτσας, Ε., *Το θεωρητικό πλαίσιο της διάκρισης ανάμεσα στην φοροδιαφυγή και την παραοικονομία*, e-Περιοδικό Επιστήμης & Τεχνολογίας. Διαθέσιμο στο:

<http://hypatia.teiath.gr/xmlui/handle/11400/4754>

Τάτσος, Ν., (2001), *Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στη Ελλάδα*, Αθήνα, εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ

Χλέπας,Ν.,(2012), *Ηθική και Δεοντολογία στη Σύγχρονη Δημόσια Διοίκηση, μέρος δεύτερο, Τμήμα Πολιτικών Επιστημών και Δημόσιας Διοίκησης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών*. ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ ΑΘΗΝΑ. Διαθέσιμο στο

στο

http://www.ekdd.gr/ekdda/images/diethnoi/Praktika_Ekdda_Ena_GR.pdf

Σιμου,Ν.(2004), *Παραοικονομία και κοινωνία: επιπτώσεις*, Ανάπτυξη Μηνιαίο επίσημο όργανο των παραγωγικών τάξεων, τεύχ.7

Βασαρδάνη Μ. (2011) *Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: μια γενική επισκόπηση*, Οικονομικό Δελτίο της Τράπεζας της Ελλάδος, Ιούνιος, τεύχ. 35

Διαθέσιμο στο: <http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/oikodelt201106.pdf>

Ημερομηνία πρόσβασης 11-6-2018

Βαβούρα Γ. (1989) *Θέσεις - τριμηνιαία επιθεώρηση Τεύχος 29*, περίοδος: Οκτώβριος – Δεκέμβριος, Παραοικονομία και Οικονομική Πολιτικής. Αλληλοεξαρτήσεις. Διαθέσιμο στο:

http://www.theseis.com/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=267

Ημερομηνία πρόσβασης 9-10-2018

Ξένη βιβλιογραφία

Vasardani,M., *TAX EVASION IN GREECE: AN OVERVIEW*, Economic Research Department, Διαθέσιμο

στο <http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/econbull201106.pdf#page=16>

Ημερομηνία πρόσβασης 9-08-2018

Dan A., Caldera A., Johansson A.,(1011), *Towards A Better Understanding Of The Informal Economy*, OECD Economics Department working papers ,No 873,p.7. Διαθέσιμο στο

<http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oced/economics/towards-a-better-understanding-of-the-informal-economy5kgb1mf88x28> Ημερομηνία πρόσβασης 9-10-2018

Blades, D. (1982), *The Hidden Economy and the National Accounts*, OECD, Occasional Studies, Paris.

Manolas G, Sfakianakis G, Vavouras I, (2013), *Tackling the debt crisis in Greece: The role of the underground economy, Social Cohesion and Development*.

Διαθέσιμο στο http://www.epeksa.gr/assets/variousFiles/file_2.Manolas,%20Sfakianakis,%20Vavouras.pdf Ημερομηνία πρόσβασης 19-08-2018

Διαδικτυακές πηγές

www.forologikanea.gr

www.taxheaven.gr

www.imerisia.gr

www.kathimerini.gr

siamakis-lawyers.gr

indeepanalysis.gr/

www.aode.gr

Διδακτορικές εργασίες

Τσουρέλη Ε., *Επιχειρηματική Ηθική & Δεοντολογία*, Πτυχιακή Εργασία, Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης, σχολή διοίκησης και οικονομίας, τμήμα εμπορίας και διαφήμισης. Διαθέσιμη

στο:

[http://eureka.lib.teithe.gr:8080/bitstream/handle/10184/2554/Tsoureli_Eleni.pdf?sequ](http://eureka.lib.teithe.gr:8080/bitstream/handle/10184/2554/Tsoureli_Eleni.pdf?sequence=2)

[ence=2](http://eureka.lib.teithe.gr:8080/bitstream/handle/10184/2554/Tsoureli_Eleni.pdf?sequence=2) Ημερομηνία πρόσβασης 20/07/2018

Νατσας, Ε., *Το Θεωρητικό Πλαίσιο Της Διάκρισης Ανάμεσα Στην Φοροδιαφυγή Και Την Παραοικονομία*, e-Περιοδικό Επιστήμης & Τεχνολογίας, σελ 64-69 Διαθέσιμο:

http://e-jst.teiath.gr/issue_4_2007/nastas_4.pdf . Ημερομηνία πρόσβασης 20/07/2018

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ - ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ**Φοροδιαφυγή και Φοροαπαφυγή στην Ελλάδα τα
Τελευταία Πέντε Έτη****Συνοδευτική επιστολή**

Αγαπητοί Συμμετέχοντες,

Το παρόν ερωτηματολόγιο, απευθύνεται σε φοιτητές και αποφοίτους, Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, και ανθρώπους γενικότερα που αναζητούν εργασία, με στόχο να διερευνήσει τις απόψεις τους, για τη σημασία θέμα της παραοικονομίας, της φοροδιαφυγής και φοροαπαφυγής στην Ελληνική Οικονομία.

Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο, εμπιστευτικό και τα αποτελέσματά του θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς και επιστημονικούς σκοπούς, στο πλαίσιο της συγγραφής, της πτυχιακής εργασίας μας με τίτλο, «*Σημασία φοροδιαφυγής και φοροαπαφυγής στην Ελλάδα τα τελευταία 5 έτη*» στο Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής, της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας του, Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Κρήτης.

Οι απόψεις σας είναι πολύτιμες και αναγκαίες σε μια προσπάθεια για την διερεύνηση των απόψεων σχετικά με τη θέση που κατέχει στη συνείδηση των πολιτών, το ζήτημα της έκτασης της παραοικονομίας, της φοροδιαφυγής και της διαφθοράς, που εξαιτίας της οικονομικής κρίσης στη χώρα μας, βρίσκεται τελευταία, συνεχώς στην επικαιρότητα. Ένας επιπλέον λόγος, είναι να κατανοήσουμε ή και να προβλέψουμε την συμπεριφορά των φορολογουμένων, ώστε να βρεθεί μελλοντικά μια πιθανή λύση του προβλήματος.

Για τους λόγους αυτούς σας παρακαλούμε να απαντήσετε ειλικρινά και με ακρίβεια τις ερωτήσεις αυτού του ερωτηματολογίου για να βοηθήσετε την προσπάθεια αυτή. Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων για τη συνεργασία σας, τη βοήθειά σας και τον χρόνο που θα αφιερώσετε για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

Ηράκλειο Κρήτης, 14/06/2018

Φοροδιαφυγή και Φοροαπαφυγή στην Ελλάδα,
τα Τελευταία Πέντε Έτη

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Ενότητα 1 - Ειδικές Ερωτήσεις

E1. Ποιά είναι η γνώμη σας σχετικά με το γενικό επίπεδο φορολογικής επιβάρυνσης στη χώρα μας; (ΜΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗ)

- Πολύ υψηλό
- Αρκετά υψηλό
- Κανονικό
- Αρκετά χαμηλό
- Πολύ χαμηλό
- Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

E2. Οι παρακάτω πέντε φράσεις χαρακτηρίζουν κυρίως το φορολογικό σύστημα.

Το 1 δηλώνει, δεν συμφωνώ καθόλου, το 2 συμφωνώ λίγο, το 3 συμφωνώ αρκετά, το 4 συμφωνώ πολύ και το 5 συμφωνώ πάρα πολύ.

- Όλα τα βάρη τα φέρει η μεσαία τάξη
- Υπάρχουν πάρα πολλά «παραθυράκια»
- Οι συντελεστές του φόρου εισοδήματος είναι πολύ υψηλοί
- Το σύστημα φορολογίας είναι αρκετά περίπλοκο για να είναι κατανοητό
- Τιμωρούνται οι ειλικρινείς

E3. Κάποιοι ερωτώμενοι εκτιμούν ότι οι φορολογικοί έλεγχοι που διεξάγονται είναι αμερόληπτοι ενώ κάποιοι άλλοι πιστεύουν ότι υπάρχει κάποια μορφή οικονομικής συνδιαλλαγής. Δηλαδή, ότι οι ελεγκτές έναντι κάποιας αμοιβής δέχονται να συγκαλύψουν παρατυπίες ή παραβάσεις του κώδικα. Ποιά είναι η προσωπική σας άποψη; (ΜΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗ)

- Πάντα αμερόληπτοι
- Σχεδόν πάντα αμερόληπτοι
- Κάποιες φορές αμερόληπτοι, κάποιες όχι
- Ελάχιστες φορές αμερόληπτοι
- Καθόλου αμερόληπτοι

E4. Πόσο καλό ή πόσο κακό πιστεύετε ότι είναι να κρύβει ένας φορολογούμενος ένα μικρό μέρος του εισοδήματός του; (ΜΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗ)

- Καλό
 Ούτε καλό, ούτε κακό
 Κακό
 Πολύ κακό
 Εξαρτάται

E5. Πώς θα χαρακτηρίζατε κάποιον που φοροδιαφεύγει συνειδητά

- Ανήθικο -Κλέφτη
 Επιτήδειο -Εξυπνο
 Εξαναγκασμένο -Αμυνόμενο

E6. Βαθμολογήστε τις παρακάτω υπηρεσίες. Πόσο συχνά θεωρείτε εσείς ότι εμφανίζεται το φαινόμενο της οικονομικής συνδιαλλαγής:

Βαθμολογήστε 1: καθόλου, 2: λίγο, 3: αρκετά, 4: πολύ, 5: πάρα πολύ.

	1	2	3	4	5
Υγεία					
Πολεοδομία					
Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ)					
Υπηρεσίες Συγκοινωνιών (π.χ. ΚΤΕΟ)					
Τελωνεία					
Δημόσιες Οικονομικές Υπηρεσίες (ΔΟΥ)					
Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί (π.χ. ΔΕΗ, ΟΤΕ, ΕΥΔΑΠ)					
Αστυνομία					

E7. Πόσο συχνά σας έχει τύχει να σας προτείνουν χαμηλότερη τιμή αν αγοράζατε ένα προϊόν/υπηρεσία χωρίς απόδειξη; (ΜΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗ)

- Πολύ συχνά
 Συχνά
 Όχι τόσο συχνά
 Καθόλου συχνά
 Δεν θυμάμαι

E8. Βαθμολογήστε τους παρακάτω παράγοντες που αποθαρρύνουν τους πολίτες να φοροδιαφύγουν ανάλογα με το βαθμό σημαντικότητας:

Βαθμολογήστε 1: καθόλου, 2: λίγο, 3: αρκετά, 4: πολύ, 5: πάρα πολύ.

	1	2	3	4	5
Ζητήματα ηθικής					
Υψηλό πρόστιμο					
Η ταλαιπωρία που προκύπτει από την αποκάλυψη του παραπτώματος					
Πιθανός διασυρμός					
Η μετέπειτα αντιμετώπιση από τα φορολογικά όργανα					

E9. Πόσο κατά τη γνώμη σας ευθύνεται κάθε ένα από τα παρακάτω την ύπαρξη υψηλού ποσοστού φοροδιαφυγής στην Ελλάδα

Βαθμολογήστε 1: καθόλου, 2: λίγο, 3: αρκετά, 4: πολύ, 5: πάρα πολύ.

	1	2	3	4	5
Άδικη κατανομή των φόρων					
Υψηλοί συντελεστές φορολόγησης έκτακτοι φόροι και τα λοιπά					
Χαμηλή ποιοτικά ανταποδοτικότητα αγαθών και υπηρεσιών					
Συχνές αποφάσεις περαιώσεων -διαγραφής προστίμων					
Αναποτελεσματικός φοροελεγκτικός μηχανισμός					
Διαφθορά κατασπατάληση δημοσίου χρήματος					

E10. Με ποια συχνότητα οι παρακάτω επιχειρήσεις σας δίδουν αποδείξεις για αγαθά ή υπηρεσίες που σας Παρέχουν. **Βαθμολογήστε από 1-ποτέ μέχρι 5-πάντα**

	1	2	3	4	5
Εστιατόρια καφέ-μπαρ εντός πόλεων					
Εστιατόρια καφέ-μπαρ εκτός πόλεων (επαρχία τουριστικές περιοχές, νησιά)					
Ιατροί, Οδοντίατροι, Κτηνίατροι					
Δικηγόροι, Μηχανικοί, Λογιστές, Τεχνίτες					

Καθηγητές, Δάσκαλοι					
---------------------	--	--	--	--	--

E11. Πόσο κατά τη γνώμη σας θα συντελούσε ένα από τα παρακάτω στη μείωση της φοροδιαφυγής

Βαθμολογήστε 1: καθόλου, 2: λίγο, 3: αρκετά, 4: πολύ, 5: πάρα πολύ..

	1	2	3	4	5
Καταπολέμηση διαφθοράς (διαφάνεια άρση Βουλευτικής ασυλίας κλπ)					
Εξονυχιστικοί έλεγχοι βελτίωση φοροελεγκτικού μηχανισμού					
Αυστηρότερα Πρόστιμα αποφυγή χαριστικών νόμων, παραγραφών κλπ					
Βελτίωση κοινωνικών παροχών υγεία παιδεία κλπ					
Μείωση φορολογικών συντελεστών έκτακτων εισφορών τελών					
Δίκαιη κατανομή της φορολογικής επιβάρυνσης					

E12. Για ποιο λόγο πιστεύετε ότι είναι δύσκολο να καταπολεμηθούν τα φαινόμενα φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας στη χώρα μας;

Βαθμολογήστε 1: καθόλου, 2: λίγο, 3: αρκετά, 4: πολύ, 5: πάρα πολύ.

	1	2	3	4	5
Έλλειψη πολιτικής βούλησης					
Υψηλές φορολογικές και ασφαλιστικές Εισφορές χωρίς ανάλογη ανταποδοτικότητα,					
Γραφειοκρατία πολυνομία, Κρατικός Παρεμβατισμός					
Ύπαρξη βρώμικου χρήματος από παράνομες δραστηριότητες λαθρεμπόριο, ναρκωτικά, κλοπές κλπ					
Κατάχρηση δημοσίου χρήματος και τα λοιπά					
Ατιμωρησία παρανομούντων, οικονομική κρίση και υψηλά ποσοστά ανεργίας					

Ενότητα 2 - Δημογραφικά Στοιχεία

E13. Ηλικία

20-30

31-40

41-50

- 51-60
- άνω των 60

E14. Ποια η επαγγελματική σας κατάσταση;

- Ελεύθερος Επαγγελματίας/Επιχειρηματίας.
- Μισθωτοί ιδιωτικού
- Μισθωτοί δημοσίου
- Συνταξιούχοι
- Αγρότες
- Άνεργοι
- Άλλο (διευκρινίστε)

E15. Εκπαίδευση

- Κατώτερη εκπαίδευση (μέχρι 3η Γυμνασίου)
- Μέση εκπαίδευση (1η-3η Λυκείου)
- Ανώτατη εκπαίδευση (απόφοιτοι ΑΕΙ)
- Master / Διδακτορικό